

Б'ЄМО НА СПОЛОХ

НЕ ДАЙМО СПЛЮНДРУВАТИ САД!

**Звернення колективу
Національного ботанічного
саду імені М. М. Гришка НАНУ
до громадськості України**

Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка НАНУ — головна в нашій державі науково-дослідна установа в галузі інтродукції та акліматизації рослин, пам'ятка садово-паркового мистецтва ХХ ст. Тут працюють 316 співробітників, у т. ч. 70 науковців, з них 11 докторів та 52 кандидати наук. НБС є членом Міжнародної асоціації ботанічних садів, Міжнародної організації з охорони флори Європи PLANTA EUROPA і виконує важливі завдання з охорони рідкісних і зникаючих рослин згідно з вимогами Конвенції про охорону дикої флори і фауни, ратифікованої Верховною Радою 29 жовтня 1996 року. Тут створено унікальні колекції (12 тисяч видів, сортів і форм) квітничково-декоративних, лікарських, плодкових, овочевих, пряно-смакових, кормових і технічних рослин з усіх ботаніко-географічних регіонів світу, що мають надзвичайно важливе економічне і наукове значення.

Одна з краєвих Європи колекція тропічних і субтропічних рослин (3022 зразки), в тому числі 600 видів, форм і сортів орхідей, постановою Кабінету Міністрів належить до наукових об'єктів, що становлять національне надбання України. Зокрема, до Реєстру сортів рослин України на 2001 рік занесено 196 сортів декоративних, харчових і кормових культур, виведених селекціонерами Саду, вони широко впроваджуються у виробництво і дають значний економічний ефект. Сад готує наукові кадри для університетів, ботанічних садів і дендропарків, координує їх діяльність. Розробки науковців Саду відзначені Державною премією України в галузі науки і техніки (1992 р.), 16 іменними преміями Президії НАН України (ім. М. Г. Холодного, В. Я. Юр'єва та Л. П. Симиренка), а також медалями та призами міжнародних виставок. У саду працювали вчені зі світовим ім'ям — академіки М. М. Гришко, А. М. Гродзинський, які зробили вагомий внесок у розвиток біологічної науки. А. М. Гродзинський розробив теоретичні основи науки про хімічну взаємодію рослин — алелопатію. В 1996 році міжнародне алелопатичне товариство встановило премію А. М. Гродзинського за видатні наукові досягнення в галузі алелопатії.

Ботанічний сад очолює відомий вчений-біолог член-кор. НАН України Т. М. Черевченко, яка 45 років самовідданої праці присвятила створенню унікальної колекції тропічних і субтропічних рослин, віднесеної до національного надбання. Вирощені нею орхідеї вперше в світі побували на борту орбітальної станції "Салют — 6". У Саду створено унікальну ландшафтну композицію з бузку, яка за видовим і сортовим багатством є однією з краєвих у світі, справжньою окрасою та візитною картою Києва. Під час цвітіння бузку, у травні, до Саду щоденно приходять десятки тисяч киян та гостей столиці України. Без сумніву, це улюблене місце відпочинку. Протягом року Сад приймає понад 1 мільйон відвідувачів. До речі, пенсіонери і мами з маленькими дітьми проходять у Сад безкоштовно.

Однак, нині Національний ботанічний сад опинився під загрозою знищення у зв'язку з

незаконною діяльністю ченців Свято-Троїцького Іонійського монастиря УПЦ Московського патріархату.

На виконання розпорядження Київської міської державної адміністрації від 13.06.1994 р. № 490 дирекція Ботанічного саду передала Троїцькій парафії (релігійній громаді) Свято-Троїцьку та Костянтинівську церкви і не чинила ніяких перешкод діяльності цієї громади. Та незабаром на території Ботанічного саду з'явилися ченці і розпочали незаконну діяльність монастиря на заповідній території. Але ж на створення монастиря на території Ботанічного саду Національна академія наук згоди не давала! Без дозволу Держархбудконтролю ченці побудували двоповерховий братський корпус, у зсувонебезпечній зоні спорудили погріб, встановили циркулярки... Намісник монастиря М. Черепанов не виконує приписи екологічної інспекції та природоохоронної прокуратури. Щодня до монастиря їдуть десятки автомобілів, які забруднюють повітря, розбивають дороги, заважають відвідувачам спокійно відпочивати. Вихлопні гази згубно впливають на рослини — почалося всихання дерев цінних хвойних порід. Все це викликає обурення відвідувачів та співробітників Саду, особливо ветеранів, які в тяжкі післявоєнні роки доклали значних зусиль до створення колекції та експозиційних ділянок.

Вимагаючи передати їм землю в центрі Саду та лабораторний корпус, де розміщено три наукових відділи, "святенослужителі" ніяк не можуть зрозуміти, що Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка є науково-дослідною природоохоронною установою, на його території забороняється будь-яка діяльність, не пов'язана з виконанням покладених на нього завдань (ст. 3, 31, 32 Закону України "Про природно-заповідний фонд України").

Указ Президента України (№ 451/9516 від червня 1995 року) "Про Положення про національний заклад (установу) України" практично виключає можливість передачі органами державної виконавчої влади закріпленого за національними закладами майна, яке перебуває у загальнодержавній власності, будь-яким органам, підприємствам, установам і організаціям. Передача земель і споруд Ботанічного саду незаконно зареєстрованому монастирю і подальше розгортання його господарської діяльності безперечно призведе до загибелі унікальних колекцій рослин, створених кількома поколіннями науковців. Народ України втрапить свою зелену скарбницю, відомий в усьому світі природоохоронний науковий заклад, прекрасне місце, де можна помилуватися красою рослин, зібраних з усього світу, поповнити свої знання в галузі ботаніки, екології та ландшафтної архітектури.

Колектив Національного ботанічного саду звертається по невідкладну допомогу до засобів масової інформації, владних структур, природоохоронних організацій, до всіх, кому не байдужа доля Саду: не даймо сплундрувати національне надбання, адже монастирів у Московському патріархаті багато, а Національний ботанічний сад імені М.М.Гришка в Україні — один.

За дорученням колективу Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України:

- **П. А. МОРОЗ**, заст. директора з наукової роботи, зав. відділу акліматизації плодкових рослин, заступник голови Вченої ради, доктор біологічних наук,
М. І. ШУМИК, заст. директора з питань зеленого будівництва, в.о. зав. відділу зеленого будівництва, член Вченої ради, кандидат біологічних наук,
М. Б. ГАПОНЕНКО, Вчений секретар, член Вченої ради, кандидат біологічних наук
та інші члени Вченої ради НБС НАНУ — всього 25 підписів

Сьогодні в номері:

Батальйон вирушив

стор. 2

Геноцид

стор. 4

Все про українців Придністров'я

стор. 5—6

Скільки до "дембеля"?

стор. 7

Наш конкурс

стор. 8—9

Отак і ставлять на коліна

стор. 10

До 85-річчя О. Гончара

стор. 13

Молоді голоси Національної опери

стор. 15

Молода країна

ЯКІ ПРАВА ПОТРІБНІ

Чи цінує молоде покоління права людини, які воно має за Конституцією? І чи взагалі можливе в Україні громадянське суспільство? Адже саме існування його підвалин — поваги до прав людини й готовності повсякчас обстоювати ці права — немалою, а, може, і переважною мірою залежить від настроїв молодшого покоління.

Отже: першочерговими цінностями для молодого покоління України, за опитуванням, виявилися: право на роботу; право на житло; право на освіту. Тобто йдеться про так звані соціальні, а не громадянські і не невід’ємні права. До числа другорядних цінностей якраз і потрапили свобода слова, захист від необгрунтованого арешту, свобода пересування і свобода совісті. Щоправда, свободу слова як першорядну, порівняно з іншими, цінність виділило майже 22 % опитаних, що дає підставу стверджувати: в Україні сформувалася достатньо велика група молоді, яка є потенційним споживачем продукції вільних мас-медіа. Але економічна ситуація диктує своє: більшість віддає перевагу соціальним правам.

Що ж стосується особистої участі в захисті власних прав, то до цього долучилося менше одного відсотку опитаної молоді. Натомість не бере участі в жодних громадських, політичних чи релігійних організаціях майже 90 % опитаних. Як тут не згадаєш, скажімо, одну з найоблаштованіших і в гуманітарному, і в соціальному плані країн, — Швецію, де пересічна молода людина бере участь у діяльності не менше ніж трьох недержавних організацій.

фото Т. Карпінської

УКРАЇНЦІ ЧИ ХОХЛИ?

Опитування, крім усього іншого, зафіксувало й цікаві етнонаціональні характеристики української молоді. Як відомо, за даними Всеукраїнського перепису населення, майже 78 % населення України складають етнічні українці, а українську мову вважає рідною 67,5 % громадян країни. Опитування молоді дало ту ж саму цифру щодо кількості етнічних українців — 78 %, а от українську мову рідною тут вважає значно менше людей — тільки 62 %. Серед наймолодших українських громадян, тобто віком до 20 років, найбільше тих, що вважають себе українцями — 80,5 %; у віковій групі 20-30 років українців 80 %, а у групі 30-34 роки українців — тільки 73,5 % (відповідно, тут найбільше росіян — майже 22 %). Схожа ситуація і з визнанням української

мови рідною: її назвали такою тільки 56 % молодих людей віком від 30 до 34 років; у молодших групах ситуація краща. Отже, мусимо зробити сумний висновок: масовий вихід на політичну арену найрусифікованішого покоління ще попереду; втім, просвітянам не треба журитися, а прагнути спертися передусім на тих, кому 20 і менше років.

Що стосується регіонального розподілу, то тут вимальовується взагалі парадоксальна картина, оскільки серед молоді південних областей і кримської автономії українці виявилися у відносній меншості — 49 %. Утім, за рахунок кількавідсоткового представництва інших етносів, не становлять тут більшості й росіяни. А от рідною українську мову на Сході і Півдні України вважає менше ніж третина юнаків та юнок. Хоча, з іншого боку, за чинних обставин це,

може, не такий уже й поганий результат?

Але **найбільший парадокс зафіксувало опитування при відповіді на запитання: “Як Ви вважаєте, росіяни й українці — це один народ, чи — різні народи?” — 59 % української молоді відповіло, що росіяни та українці — це один народ.** No comments.

УСЕМОГУТНЯ КОРУПЦІЯ

Абсолютна більшість української молоді переконана, що коли справа доходить до вирішення тієї чи іншої проблеми, доводиться давати хабара або робити яку-небудь послугу чиновнику. Що це робиться дуже часто — вважає 33 % опитаних, що досить часто — 42 %. І навпаки: що це робиться досить рідко, вважає 13 % респондентів, а що таких випадків практич-

но не буває — тільки 8 %.

Переконання щодо поширеності корупції не завжди ґрунтовані на власному досвіді: на щастя, 39 % опитаних ще не стикалися особисто з корупцією, хабарництвом, незаконними поборами. І знов таки, серед опитаних, старших за 24 роки, помітно менше тих, хто сам не мав зіткнень із корупціонерами. Доводилося особисто зустрічатися з фактами корупції, але рідко — таку відповідь дали 30 % опитаних молодих людей. Доводиться зустрічатися досить часто — заявило 18 % респондентів. І дуже часто або навіть щодня особисто бачать факти корупції, хабарництва та незаконних поборів аж 7 %. При цьому старша група молоді генералізує значно більше — мало не щодня — безпосередньо стикається з тотальною корупцією — це кожен десятий український громадянин ві-

ком від 25 до 34 років.

Очевидно, таке близьке знайомство з корупцією стало одним із провідних чинників скептичного ставлення молодих українців до органів влади. А ще — чинником, який породжує еміграційні настрої. Мріє назавжди виїхати з України майже 11 % опитаних, а на якийсь час — 38 %. А от у ймовірність змінити стан справ на краще за допомогою політичної діяльності українська молодь, схоже, не вірить — приблизно половина юнаків та юнок аполітична, і лише кожен десятий активно цікавиться політикою. Тож виникає запитання до науковців: а чи справді за умов такого розквіту корупції і такого масового бажання втікати світ за очі зі своєї країни можна вести мову про “перше вільне покоління українців”?

• **Сергій ЧАЛИЙ**

Фото О. Кутлахметова

Весь цей комплекс “заходів” зводить нанівець будь-яке, навіть нестримне, бажання призовника служити. Хтось може заперечити: мовляв, дідівщина була і буде завжди, це явище природне. Інші зауважать, що в Україні існують і “зразково-показові” частини... Питання, на яке досі немає відповіді, а існує лише одна-єдина відмовка — нестача коштів. І все. Начебто лише грошима можна вирішити абсолютно всі проблеми української армії, перевиховати прапорщиків, командирів, реформувати їхню свідомість... А ми дивуємося, що на Сквилові падає літак, а броварчани тремтять в очікуванні чергового ракетного удару? Дивно було б, якби така ракета рано чи пізно не впала на якийсь будинок чи дитсадок.

ім. Тараса Шевченка: “Я не хочу служити в сучасній українській армії з двох причин. По-перше, два роки молодості пройнуть марно, адже наша армія сьогодні — це лише дідівщина та свавілля командирів. По-друге, я не хочу в 20 років зостатися інвалідом”.

Скочко Олексій, студент ДДП при Києво-Могилянській академії: “Чесно кажучи, я б із задоволенням пішов у армію, але не в таку, яка вона є зараз. Сьогоднішня армія нагадує тюрму, а я хочу зостатися нормальною людиною”.

Беліченко Антон, студент Київського міжнародного університету: “Наша сучасна армія мене просто жахає. Я спілкувався з друзями, що пройшли армію — вони стали абсолютно іншими людьми: жорстокими, цинічними. Я не хочу бути схожим

За що і діставав майже кожного вечора, перед відбоем, стільцем по голові.

— **Що ти побажаш тим юнакам, які незабаром підуть до лав Збройних Сил?**

— Мабуть, побажаю їм набратися сил, щоб перетерпіти хоча б перший рік, адже заради дідівщини не можна практично нічим. Це треба лише витерпіти й спробувати не стати інвалідом.

— **А ти сам не знущався з новоприбулих, коли став “дідом”?**

— Не скажу, що знущався, але, звичайно, інколи бив. Я не керувався почуттям помсти, просто там такий неписаний закон. Замкнене коло.

Ось далеко не всі песимістичні прогнози та побажання опитуваних. І це не дивно, адже молодь уже не боїться говорити правди стосовно теперішньої ситуації в армії. Вони знають, що одного разу прийшовши до військомату, потраплять у світ, про який буде страшно розповідати дітям. Ще страшніше становище у національно свідомих чи просто українськомовних призовників. Навіть сьогодні в армії до них будуть звертатися не інакше як “бандеровці” з презирливими нотами в голосі. Пройшовши цей курс “справжнього чоловіка”, більшість із них у кращому разі зрусифікуються, а в гіршому — зненавидять країну з такими Збройними Силами. Тому, перефразовуючи відомого російського телекоментатора, можна сказати лише одне: така армія нам не потрібна!

• **Андрій КАЧОР**

ШЛЯХ СПРАВЖНЬОГО ЧОЛОВІКА

Нарешті ми його дочекалися — він прийшов з армії. На перший погляд такий, який був раніше, лише трохи змарнів. Але щось у ньому докорінно змінилося. Згодом стало зрозуміло — його очі: колись такі живі й веселі, а тепер порожні, зі скляним поглядом. Лише інколи вони загоралися — коли наливалися кров’ю. А його мати розповідала, як він стогне й кричить уві сні...

Саме такими сьогодні наші хлопці повертаються з армії. Хлопці, які хотіли служити своїй Батьківщині, прагнули отримати відповідний вишкіл в армії, повертаються звідти зомбованими особистостями, для яких діють лише принципи сили та помсти. З таких людей ніколи не вийде повноцінного бійця, адже сучасна українська армія знищує такі конче потрібні якості для захисту Батьків-

щини як патріотизм, любов (в усіх її проявах), взаємодтримка. Чи зможе така людина сповна боронити суверенітет своєї країни?... Іншого результату годі й очікувати, згадуючи про умови, в яких виховується український солдат. Голодне й холодне існування, потужний психологічний пресинг з боку командування, і, врешті-решт — невмируща дідівщина.

У таких трагедіях найбільший акцент ставиться па технічну неоснащеність Збройних Сил, а людський фактор найчастіше залишається непоміченим. І нікому не цікаво, що звичайний рядовий на посту розмовляє сам із собою, що в нього трапляються галюцинації частіше, ніж звичайні сні, що він рахує дні до дембеля не для того, аби зустрітися з рідними, а лише щоб не зустрічатися більше з армією.

Було проведено невеличке опитування стосовно бажання юнаків служити в армії. Відповіді респондентів виявилися майже ідентичними:

Олександр Дерновий, студент Національного університету

на них. До того ж, ці два роки я можу використати з набагато більшою користю”.

А ось що розповів 20-річний **Ігор П.**, який минулого року “дембельнувся”:

— **Ігоре, як, на твою думку, можна уникнути або хоча б трішки згладити жорстокість “дідів” до “духів”?**

— Знаєш, я сумніваюсь, що це взагалі можливо. Але можна спробувати виконувати всі забаганки “дідів”, тоді, можливо, можна залишитись цілим.

— **А як саме ти поводишся, коли був “духом”?**

— Я не був надмірно гордий, але і не плазував перед старшими.

А ВИ ЩО СКАЖЕТЕ?

Відомий чернігівський публіцист, член Національної спілки письменників України Володимир Шварчук, працюючи над архівними документами обласного КДБ і партійним архівом, написав уже дві документальні книжки, що вражають читача оголеною болючою правдою, правдою нашої недалекої історії.

І ось на полицях книгарень невеликим накладом з'явилася нова його книжка “На казарменому становищі”, що одразу ж стала раритетом. Вона знайомить широкий загаль читачів із документами “Таємної папки” Чернігівського обласного комітету більшовицької партії довоєнної пори.

Папка, про яку йде мова в оповіді В. Шварчука, — німий свідок ганебної — тотальної, методичної, винищувальної війни держави проти свого народу... Війни, що ховалася за блюзнірськими гаслами про щастливе колгоспне життя і перемогу соціалізму в країні.

Мій товариш, прочитавши ці документальні свідчення з прізвиськами катів і жертв, адресами подій і фактів, з датами, сказав:

— Я вважаю, що колективізація, голодомор, репресії 37-го року та підготовка до війни, зрештою, сама війна завдали нашій нації більше горя, ніж попередні століття царського поневолення. “Совіти” безжалісно витоптали наш цвіт і коріння.

... Перегорнімо й ми сторінки документальної книги.

У чіткому хронологічному порядку (документи — з 1934 року і аж до 15 липня 1941 року) перед нами проходять лики десятків тисяч гнаних і голодних поліс'ян та вгодованих “синів збільшовиченої ери”.

Автор пише: “... У 1939 році всі архіви підпорядкували НКВД. Всі мусили задовольнятися дозволеною, цілеспрямованою препарованою інформацією, дозволеною партією. Цілковито відчужені архіви для простої радянської людини стали непереборним “табу”... Дехто й досі боїться поцікавитися навіть долею своїх найближчих родичів, небезпідставно вважаючи, що будь-яка наполегливість у цьому плані може бути розцінена, як нахабне бунтівне втручання не в свої справи. Нас так привчили, а ми звикли”.

Після морового 1933-го року прийшов 1934 рік — рік масової чистки Чернігівської облпарторганізації. Лише 5 місяців побув на Чернігівщині Ісак Аншелевич Ройзенман — представник ЦК КП(б)У і голова обласної комісії по чистці, “несамовитий мрійник і борець за світле майбутнє”, а вже повсюдно проводилися збори людей, щоб обговорити, чого вартий кожен комуніст. І невдовзі вже витурили сотнями “троцькістів, націоналістів, бундівців, есерів, шпигунів, пристосуванців, аферистів”. Створено районні комісії з чистки. На потреби комісії мобілізували гроші підприємств і організацій. Але один із вождів партії Каганович усе ж вимагав більшого: “Об-

ласть паршива, відсоток буржуазно-націоналістичної засміченості тут вище будь-якої норми, колективізація досягла всього 75 %”.

Тих, хто чистку не пройшов, звільняли з роботи, усували з посади, позбавляли житла, всіляко утискували. Люди обурювалися цією брутальною акцією, віддавали партійні квитки.

Деякі місцеві керівники, голови колгоспів зрозуміли чистку, як осорбисту вседозволеність, били людей, знущалися, грабували. Районна влада гуляла, пилячила в той час, як у колгоспах гинула худоба в голоді й холоді.

Беззаконня, побиття людей, пияцтво, розгул з боку керівництва (бенкет під час чуми!) досягли краю. Один із директорів крохмально-паточного заводу (вказано прізвище) “мав настільки необмежену владу, що гвалтував першу-ліпшу приємну для його ока робітницю, — само собою, безкарно”. Перелік фактів, прізвиськ, адрес — усе це документи. Складається враження, що чистка стала суцільним концентраційним табором. Навіть перший секретар обкому партії Маркіян, аналізуючи становище в районах, вимушений був визнати: “Кожен партсекретар, начальники ГПУ і міліції вважають усе своїм, прийдуть до колгоспу і: “Дай грошей, дай хліба, нагодуй”, а привласнені продукти списують на організацію громадського харчування в колгоспах”.

Районне партначальство, ГПУ, міліція, прокуратура, суд — усе куплено. У районах прикривають самосуди, знущаються з арештантів. За самосуди потрапив за ґрати і колючий дріт 51 сільський активіст, серед них — 29 голів сільрад. “Чистильщик” Ройзенман особисто в цьому переконався: “Ми звикли до пияцтва, але комуністи на місцях п'ють так, що валяються в свинарнику поміж свинями”.

У дитячих будинках — злидні, хвороби, голодна смерть. Тюрми переповнені.

Результати чистки: майже 17-тисячний загін облпарторганізації не дорахувався в своїх лавах 4536 осіб (або 27 %), із членів партії в кандидати переведено 1288 осіб (або 11,9 %), із членів партії переведені в співчуваючі 147 осіб... Тобто постраждало так чи інакше 62,2 % — значно більше половини.

Автор пише: “Об'єктивно завершилася чергова внутріпартійна підлість... Сталін комісіями тов. Ройзенмана протверезив своїх надмірно ретельних, нестримних поплічників, руками яких успішно провів на Чернігівщині страшний голодомор 1932-1933 років. Умів кремлівський пахан — кра-

Христюк взялися заганяти до колгоспу вцілілих одноосібників. Погрожуючи пустити голими по світу, вилучили у Циганка Максима з упряжжю, сани, дошки. З Денисенка Андрія стягли чоботи і розкрили йому хату. Зняли дах у Циганка Максима. Заперли в холодну Іванченко Уляну і Штанько Настю. Бідняка-інваліда Костюка Григорія вигнали на мороз. Що цікаво, до цього Христюк так само тероризував селян у Вишнівці, де теж керував сільрадою”.

Наведених фактів безліч. “У селі Липовому під час збирання колосків з'гвалтували 12-річну дівчинку. У Бахмацькому районі пар-

За командами з Москви й Києва обком партії постановив: “Покінчити раз і назавжди з білогвардійською бандою троцькістів-зінов'євців”, застосувавши до всіх організаторів і учасників підлої терористичної змови вищу міру покарання — розстріл. Вказувалося на особливі умови України, які вимагають підвищення революційної пильності. Почався новий злет репресій, вишукування і знищення “ворогів”.

1937-й. Усі в тривозі: у Києві — Каганович!

“Все добре і зле на Україні саме з Києва поширюється. Ось чому, — пояснив Каганович, — для наведен-

А злидні серед людей не зникають. Зростає безсиле обурення: “Хліба немає, а він Німеччину годує”, “Від роботи жодної втіхи, суцільна примусилівка, хліб відбирають майже весь”.

1941 рік. Масові лижні кроси. Військово-тематичні ігри. Всесоюзний перепис худоби й усуспільненої птиці. Оргнабір робочої сили для вугільної промисловості Донбасу. Першочергова увага лісозаготівлям. Виробництво товарів власними силами і з місцевої сировини. Озброюватися треба сильніше, ніж усі капіталістичні країни. Нікуди не годиться становитися на залізничному транспорті, якщо оцінювати з точки зору війни. Вкрай низькі врожаї.

Ось неповний перелік акцій і суспільних сентенцій періоду масової підготовки до війни бідної країни.

Останні аркуші “Таємної папки” обкому датовані 15 липня 1941 року. В них — дані про кількість виритих у землі щілин і пристосованих під сховища підвалів, погребів загалом для 158853 жителів області.

“Победивши в одній стране социализм не исключает разом вообще все войны. Наоборот он их предполагает”, — писав Ленін.

Володимир Шварчук, якому не зраджувало почуття гумору протягом усієї невеселої оповіді, закінчує свою книгу власним афоризмом: “Безжальна історія нагадала: хочеш залізним кулаком ошачливити людство сьогодні — ритимеш щілини і братимеш на облік підвали завтра. В першу чергу — для себе. Fertium non datur — третьюго не дано.”

Добре було б, якби ця книга дійшла до всеукраїнського масового читача. Вона того варта.

* * *

У нашій сім'ї був культ хліба, а після голодного 1933 року (я народився у найголоднішому червні) до хліба було особливе шанобливе ставлення. Коли ненароком хліб падав зі столу, батьки завжди говорили: “Підніми, дитино, хліб з долівки і поцілуй його — він святий”.

А ще був випадок. У сільській крамниці кожен покупець додатково до товару повинен був купити “Історію ВКП(б). Короткий курс”, що тільки-но вийшла у світ. Батько пишався тим, що я рано навчився читати, багато читав. Він радий був завжди принести мені якусь книжку. І ось одного разу він приніс “Історію ВКП(б)”. Коли побачив, як я жадібно взяв її до рук, несподівано сказав: “То мамі віддай, розпалювати піч”.

Трагедія людей великої країни зачепила своїм крилом кожну сім'ю, змусила заніміти від жаху. Сьогодні цей жах розтаємничили. Тож не біймося перемогти його!

● **Сергій БОГДАН**, голова міського Товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, заслужений лікар України

ГОЛА ПРАВДА

КОЛИ ЛАКЕЇ ЙДУТЬ УГОРУ Й МОВЧАТЬ РАБИ...

щий друг радянських дітей, спортсменів, парашутистів, матерів-одиначок, льотчиків, передовиків виробництва, лікарів, танкістів, учителів і чекістів — утримувати в належних межах своїх периферійних “шнірів”.

1935 рік. Розділ має назву: “Під покровом убийства Кірова, або “жити, товариші, стало краще”. 1 грудня 1934 року вбито Кірова. По всій країні почалося обговорення і вивчення листа ЦК ВКП(б) від 18 січня 1935 року “О злодейском убийстве Кирова”. Відзначали різноманітність вилазок класового ворога і втрата чи притуплення класової пильності керівних товаришів. Бацилу контрреволюції виявляли в найнеподіваніших місцях.

У “Таємній папці” висловлювання простих людей: “Вони за Кірова півсвіту перестріляють”, “Хвалили бога, одного вбили, їх усіх переб'ють”, “І що? Тепер таке життя, що смерті радіти треба” і т. д. В Ічнянській школі № 3 діти спалили портрети вождів, а в с. Карпильці якийсь семикласник сказав: “За вбивство Сталіна я б заплатив”.

Збільшується чисельний склад охорони обкому і квартир відповідальних працівників. Надається увага квартирним та правоохоронним органам, хоч дивує фаховий склад їх: освіта слідчих вища — 7 %, середня — 33 %, нижча (?) — 60 %; освіта прокурорів вища — 8 %, середня — 20 %, нижча — 72 %.

У кожному селі — уповноважений працівник райкому, іноді безвізно. Вимагають. Загрожують. Їм допомагають знахабнілі сільські активісти, колгоспні бригадири. Культзбори. М'ясопідатки. Стягуючи з людей грошові й натуральні податки, не стримувалися і від засобів відверто-цинічного насильства, брудної лайки, побиття і роздягання на морозі.

Читаємо: “... У селі Гулівці уповноважений РВК, він же директор МТС Скеліцький, голова сільради

торг одного з колгоспів Химченко розстріляв заплідненого в крадіжці чобіт”.

Це доводило іноді людей до самогубства. Масово закриваються церкви. Рішуче проводиться “очищення” районів, “заражених” націоналізмом і антисемітизмом. Задокументовано, що учні Майнівського технікуму співають “Ще не вмерла України і слава, і воля”; у Чернігівській обласній науковій бібліотеці студенти зачитуються творами Винниченка, Дорошкевича, Гермайзе, Єфремова, Ніковського; у Прилуцькій центральній бібліотеці можна вільно отримати твори Петлюри, Донцова, Єфремова, Старицької-Черняхівської; заражені націоналізмом Прилуцька та Бобровицька райгазети.

Чернігівський обком КП(б)У виніс окрему постанову “Про націоналістичні і троцькістські елементи, що окопалися в Чернігівському педінституті, і про гниле ліберальне ставлення до них парткому інституту”. Згустились хмари над головами директора Ройфмана, керівників кафедр і деяких вчительських колективів.

Серед працівників редакцій і радянських установ вишукують контрреволюційний елемент, що “затаївся: колишні білогвардійці, синів і дочок попів і куркулів, колишніх просвітян, плужан”. Зростає кількість анонімних листів, доносів.

Селян зганяють на догортривали (до першої — другої ночі) колгоспні збори майже щодня. Настроюють вороже колгоспників до одноосібників, зменшують і переносять присадибні ділянки.

Починається масова підготовка населення до війни. Відкриваються аероклуби, районні й обласні табори ОСОВІАХІМУ, хоч обладнання і викладачі в них практично відсутні. Оголошено підписку на державну позикку зміцнення оборони СРСР. Грізно примушують підписати неймовірно, як на селянські статки, суми.

ня порядку ЦК ВКП(б) обрав Україну”.

Факти, факти... Трагічні, дивні, іноді смішні. Шукають ворогів, іноді “невірних”. Критика на пленумах, партійних зібраннях досягає апогею. На кожному засіданні члени бюро обкому одностайно виключають з партії уже заарештованих або призначених до арешту своїх учорашніх товаришів. Тортурні заарештованих, невимовні знущання.

Судять уже тих, хто вчора ще був сам суддею — аж до вищих ешелонів влади. Знімають їхні портрети, заклеюють чи загрудзювають їхні лики у шкільних підручниках.

Не хочеться переповідати документи у хронології. Гидко і боляче. Але ж усе це було. Це — незаперечні свідчення. Скільки зламано долів, скільки втрачено віри і світлх надій!

... Повсюдно демонструють фільми, які вселяють у серця і голови людей ідею про переможну блискавичну війну на чужій території.

Автор наводить витяг з доповіді облвійськомісара: “Зараз тисячі бійців, командирів начальницького складу Чернігівщини громлять білофінські банди на полях Фінляндії. Військові комісаріати існують півтора року і за вказівкою товариша Сталіна працюють по 12 годин на добу, за будь-яких умов.

Ось лише з поставкою коней у нас погано — в окремих селах коні доведені до виснаження і підвішуються в конюшнях”.

Країна уже жила за законами воєнного часу: було встановлено 7-денний робочий тиждень і 8 годинний робочий день при повній забороні самовільного переміщення робітників і службовців на підприємствах і установах. За найменше порушення, зокрема за 20-хвилинне запізнення на роботу, — тюрма чи табір.

Тренувальні навчання з протиповітряної та хімічної оборони із затемненням підприємств, установ, будинків.

“Я народилася у 1921 р. На час голодомору ми залишилися сиротами. Тоді жила в селі Степок (суч. Тарашанського р-ну Київської обл.).

Нас у мамі, Марії Іванівни, було п'ятеро дітей. Звали моїх сестер Віра, Федора, Оксана та Жена. Материна сім'я (Колісниченків) була дуже заможною. Її батька Івана вважали куркулем. Він мав близько 500 бджільниць. Що ж це за куркуль, що ночами не спить та лише працює — довбає вулики? Він продавав мед, щоб забезпечити матеріально своїх 11 дітей. Чому його називали куркулем? Що був розумним, хату побудував під залізним дахом? Трудова людина була...

Колгосп наш називався “Перемога”. Дуже цікавий факт — найперші агітатори за колгосп майже всі потім стали членами секти суботників. Під час голоду головою колгоспу був місцевий житель Ткаченко. Не комуніст — комуністів тоді в селі просто не було. Перший з'явився лише у 1938 р. Ткаченко не любив своїх односельчан, був дуже злим і лютим. Пізніше його за це й зняли. Десь з 1935 р. керівником колгоспу став Онищенко — людина з сусіднього села Ківшовата. Його дуже цінували, бо він був добрим і порядним головою.

Десь через рік по смерті батька (він помер у 1930 році), у селі з'явилися люди, що називали себе комсомольцями. Великі бандити були! Оце десь з 31-го року почали вони ходити в Степку по хатах. Така собі бригада, 5-6 душ, іде. Не встигаєш двері зачинити — то вже в хаті. Забирали все.

Дід мій, батько мого батька Андрія, Зінко, був дуже бідним. Дід Іван не дожив до часів розкуркулення, коли його дружину вигнали з хати. Першу дідову хату спалили більшовики у 1918 чи 1919 р. Тоді дід збудував ще й другу хату. То оце цю другу хату розвалили, а що було цінне, то забрали. З клуні забрали коней, волів, де що було. Отож з цієї пори комсомольці стали часто бувати в нашій хаті. Усе забирали, бо казали мамі, що вона куркульська дочка. Навіть віск забирали.

У 1931 р. мама вигодували, ледь зводячи кінці з кінцями, маленьке поросятко. Сала з нього — шкірочка ледь з пальчик товщиною. І чи ж вони його не забрали?! Клумачок був жита чи пшениці — теж забрали. З тих комсомольців, що ходили, одного було прізвище Кабанець. Ще якісь з них були Таран і Безпалько. У тих, кого вони вважали куркулями чи якимись їхніми родичами, то забирали все, що є — рушники, сорочки, рядна. Вони зробили в селі цегляний магазин, провели світло і повикладали те людське, що забрали. Я ще ходила дивитись. Продавали награбоване. Не пам'ятаю, чи купляв хто. А жінки кричали, плакали, що це у них останнє забрали. Просто банда була! Шниряли, ходили, копали та штрикали штирями землю, — чи

часом не ховає хто хліба.

Як побачимо, що бригада йде, то ми маму на піч, а самі тихенько сядемо й сидимо. Тоді вони нічого не чіпали. А то якось не доглядили, що вони прийшли. Знайшли вони, знайшли те сало! Стали його у матері з рук виривать. Мати кричали, кричали й ми, але вони усе одно його забрали. Маму побили й штовхнули в хату. Стало тихо. Пішли ті комсомольці, а двері з сіней підперли кілком. Мама тоді, отямившись, зняла потроху двері із завісів. А ті “букіри” поставили каганця поруч із сіном. Якби вітер подув, то геть усі живцем би в хаті згоріли. Це страшно. Бандити вони були!

Не пам'ятаю, яким був урожай 1932-го року. Є у мене лише сполин про те, що копали ми з мамою восени буряки, то багато зібрали. Буряків у колгоспі було чималенько.

Невдовзі почався й голод. Ті бригади усе ще восени забрали. Ото вже ми стали й пухнути. Мама молила Бога за нас. Бувало взимку, ганчірками вкутавши ноги, ходили вночі до скирт. А там тоді ж ловили людей! Забороняли, щоб ні соломи не брали, ні полови, ні скрутки скирти не можна було. Оце хуртовина, а я з мамою йдемо, ту солому перемолочену ми ключкою скубли. Як упадуть зернятка, то мама, було, згребуть долонями та в торбочку. Таку “затірку” варили

Казали мама: “Діточки, підіть на поле, за цвинтар, там полова гречана лежить. Наберіть у торбинки полови”. Вона з неї ліпила млинці. Оце ми з Вірою й ходили

вдвох.

Йшли ми туди через цвинтар. Йдемо, а там яма здорова така викопана. Людей (мерців) привозили. Заглянули ми туди. Оце привезуть, перекинуть воза. Хто як упав — так і лежали. Жах!

Взимку ж ні полови, нічого вже не було. То мама ходили дроти кору з липи. В печі сушили, рубали сокирою. Вона ліпила теж якісь сякі-такі млинці і ми їли. Геть тоді майже вмирили.

«НЕ ЛЮДИ, А ЖИВІ МЕРЦІ»...

І кури і коні тоді дохли в колгоспі, то люди ходили брали (дохлятину). Мама казали — буду вмирати, а дітей не годуватиму тим дохлим. А вже як весна почалася, то ми вже бур'яни рвали. Лободу, кропиву. Саме під весну мама опухли, ми всі теж спухли, ледь ходили. Мама тоді й кажуть: “Діточки, піду я на поле, там де горох був”. Уже геть безсилі пішли. Але пішли, щоб врятувати дітей від смерті. Вони оділи свитинку, взяли ключку. А ті скирти горохові вже геть розтягли, лишень купки були. Що скубну, — каже, — впаде горошина, а я в рот. Голодна. І плачу, молю Бога про діточок. Знайшли вони якусь купку таку більшу, горохову. Скубли, скубли, аж що таке — ключка не лізе. Мама тоді розгребли, а там торбина пудова гороху! Хтось, мабуть, заховав. Мама казали, що вони зразу стали на коліна та помолитись Богові, що Він врятував її діточок. Потрошечку вони стали його варити, щоб не з'їсти багато зразу на голодний шлунок. Це було, немов манна небесна. Отак тим горохом до весни й дожили, а тоді вже бур'ян як з'явився, то легше стало. Колосочки молоді жита, пшениці. Ходили ночами на поля та тихенько зривали. Тоді також іздили об'їждчики, не пускали на поля. Рятувались люди, як могли. За один колосочок людину під суд віддавали.

Комсомольці під час голоду вже не ходили. Самі знали, що вже просто немає чого брати. Хіба що мертві тіла. А на весну люди вже мерли, немов мухи. Десь у березні зробили “колгоспну ідальню”. Варили там із буряків насіння. Мололи те насіння й ва-

рили. Ходили люди, хто з горнятком, хто з черепком. Стояли в черзі за цією “чорною юшкою життя”. Багато хто до ідальні просто не доходив — люди вмирили по дорозі до неї. Не люди були тоді, а живі мерці. Шкіра висохла, кістки вилазили назовні.

Були в нас сусіди — Чайки. Чоловік, дружина, троє дітей. Бідний був чоловік, жінка також працювати не любила. Неподальк від його оселі була хата, уся сім'я там вимерла — їх вивозили на цвинтар і поховали. Донька ж померла останньою і лишилася в хаті. Цей же Павло якось про те дізнався — пішов, одрізав ногу і давай варить. Їли разом із дружиною. Тут прийшла до них баба Степанида — далека родичка покійної. Привела вона комісію з сільради. Були ті люди з гвинтівками. Підштовхуючи, повели вони Павла та Олену до Тараші — райцентру. А він так кричав! Погнали їх, так і невідомо, де вони скінчили життя.

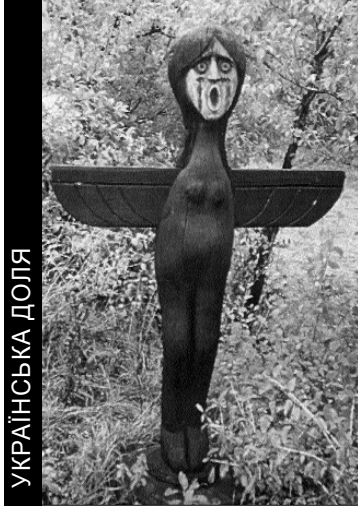
У мамі був золотий хрест, сережки мені дід Іван подарував. У мамі хустки, спідниці, свитини — усе було. І ми з мамою ходили навесні в Богуслав. Виміняємо там трошки їжі. Оце ще нас врятувало. Весною шукали на полях морожену картоплю, яка залишилася з осені.

Як мама виходила заміж, то їй у посар дали дуже дорогі в золотій оправі ікони. Мати Божа і Христос Спаситель. Вкрала їх сусідка, щоб прогодувати сім'ю. Вони й до сі зберігаються у нащадків одного з сільських “лихварів”. Була ще й швацька машинка “Зінгер”. Мама обшивали нас, шили й людям. Поміняли взимку ту машинку на миску капусти, буряків кормових кілограмів з 10, трошки жита.

Мало село семирічну нову школу. Там я і семирічну освіту отримала. Хотілося вчитися далі, але часи були складні і довелося йти заробляти на шматок хліба. До голодомору в селі було десь 380 дворів, а після голоду стояло ледь 200, де жили люди. Була у селі сім'я Калеників, то вся вона, окрім молодшого сина Павла, вимерла під час голоду. Павло ж, уже через кілька років після голоду, поставив на братській могилі хреста. Три таких величезних могили тепер на цвинтарі.

У 1938 році я поїхала до Москви, де й прожила основну частину свого життя. Лише у 1992 р. я повернулася в Україну. Живу тепер у Києві на Оболоні. Служила нянькою, домогосподаркою, касиром... Хочеться ще пожити, бо не було у нас життя. Зараз у порівнянні з тими часами — земний рай. Тоді з 10 років дітей брали до колгоспу на роботу. Ходили за жаткою, пололи буряки. Часто пасли людям худобу за обід. Не доведи Боже, щоб подібне лихо повторилося! Ще одного такого голоду Україна не витримає!”

ЛІКІНА (Майстренко)
Анастасія Андріївна, 1921 р. н.
(записала у листопаді 1997 р. зі слів рід-

УКРАЇНЬКА ДОЛЯ

Я належу до покоління, на долю якого випало пережити чимало лиха. І перш за все страхітливий голодомор 1932–33 років. Навіть за однією віковою ознакою моє покоління полишає адресу суєтного земного життя. І коли пригадуєш, що ти пережив і свідком чого ти був у дитинстві, то усвідомлюєш, як воно далеко і глибоко, як водича в степовому колодязі. Довго-довго опускаєш відро в темну глибину, аж поки воно не плюхнеться у воду. А поки те відро пірнає та виповнюється, припадаєш до цямрини і прислухаєшся та придивляєшся до видінн пам'яті. Холод пробігає за комірком і студить все тіло. Чувеш жахливий стогін волаючих від мук голодної смерті і бачиш під тином Ванька Секлетиного, що вчора ще збирав і їв калачики, а сьогодні над його бездиханним тілом роються великі зелені мухи.

ХОЛОД ЗА КОМІРОМ

Такі й подібні страхіття посунули з пам'яті як холодні, темні хмари пізньої осені, та я вилволю лиховісний епізод, що передував цьому. Напередодні горезвісної колективізації, ранньої весни 1929 року батько склав наші пожитки і посадив усю сім'ю на воза та й перевіз усе це з села до Шарівського лісництва (Харківщина). Це лісництво утворилося з лісових маєтностей колишнього землевласника Кеніга і тепер батько отримав там роботу.

Контора лісництва містилася в красивому будинку з мезоніном. На межі лісу і замково-паркового комплексу Кеніга. У тому будинку, поруч із конторою, поселилася тимчасово наша сім'я. Це був великої щедрості дарунок долі. Декілька років, прожитих там, поруч із замком, де був тоді санаторій, врятували сім'ю від майже неминучої смерті в селі.

Перед 1-им вересня 1932 р. мати примусила помити розстрікані за літо ноги, одягти новенькі штани, сорочину і відвела до Шарівської школи, що була від нашої лісової оселі десь за три кілометри. Там я опанував абетку і читання. Я так приохотився до читання, що не проминав нагоди озвучити все, що потрапляло друкованого на очі.

За вікном віхола, снігу намело високі кучугури, в школу я не пішов. У хаті не розгуляєшся, бо мати нас, малечу, приструнює, і я тихцем пробираюся до контори, де за столом над паперами і рахівницею сидить дід Панас. Він

мені радіє, веде розважливу розмову і слухає вправи в читанні. Та ось мою увагу привернув предмет друкованого слова, що висів на стіні. Дід Панас звернув увагу на мою цікавість і подав його мені для читання. Це був настінний календар за 1930 рік, де до кінця року залишалось декілька листочків.

Кожен календарний листок розпочинався друкованим гаслом: “Пролетарі всіх країн, єдність!” Та натомість я вголос прочитав зовсім інший, писаний від руки текст: “У тридцять першому народ буде їсти лободу, а в тридцять другому — падати на ходу”.

Від почутого дід Панас різко підхопився і став перечитувати почуте від мене. Він був такий стривожений і збуджений, що я розгубився, по-дитячому ще не усвідомлюючи сутність прочитаного страшного повідомлення.

А тим часом моє відкриття стало, — постійною і надовго — темою розмов серед дорослих, а розмови підтвердилися подіями на селі. Лиховісне календарне повідомлення закарбувалось у мой пам'яті на все життя і стало відліковою мітою в формуванні моєї свідомості та проросло тернистим шляхом подальшої моєї долі. У цей же час в житті нашої сім'ї відбулися різні зміни. “Чорний ворон” забрав керівництво лісництва, як “ворогів народу”. Нове ж керівництво звільнило батька, як посібника тих “ворогів”.

Під осінь 1933 р. ми поверну-

лися в свою хату, в своє село Мурафу. Я пішов до школи. Село було велике і багате на дівчоту. Паралельних молодших класів було по 4, а то й більше. Того року школа була укомплектована молодими вчителями, випускниками дворічних учительських інститутів. Прислали з Харкова і нового директора Надточія. У результаті страшного голоду учнівські ряди дуже поріділи. Наша вчителька-комсомолка повідала нам, що класи будуть об'єднувати, з 2-х, 3-х утворять один. Уникнути розмов про голод було неможливо і дівчина-вчителька спрощено, примітивно, як прийнято було тоді офіційно, пояснювала це явище діями якихось “ворогів народу” та місцевих “шкідників-підкуркульників”. На дітей це подіяло, як сіль на рану. Почувся гомін, репліки, не обійшлося і без сліз. Як новачок у класі, я попросив слова і вихопився зі своїми “відомостями” з календаря. Вчителька розгубилася і полишила клас. Діти принишкли в очікуванні чогось особливого. Нарешті, в коридорі почувлися кроки і до класу зайшла вчителька, та не одна, а з самим директором. Вона вказала на мене, як винуватця зриву уроку. Директор поставив мене перед класом, довго сварив за шкідництво і під кінець обізвав підкуркульником. Так ми “заприязились” з директором і незабаром він “підвищив” оцінку моїх вчинків, публічно назвавши мене петлюривцем.

Між іншим, я вчився успішно і по закінченні 7-го класу був серед тих, кому вручали цінні дарунки. Знаючи мої вподобання, класний керівник підготувала для мене чудову книжку “Міфи стародавньої

Греції”. Та коли настала моя черга отримати дарунок, директор віддав книжку і велів для мене принести іншу книжку. Книжку замінили, директор зробив дарчий напис і вручив мені грубенький том Йосипа Сталіна “Питання лєнінізму”. При цьому зробив словесну настанову, щоб я уважно читав та робив для себе висновки.

Атестация на предмет засвоєння настанов директора відбулася пізніше в залі засідань трибуналу. Першим пунктом звинувачувального висновку було розповсюдження мною з метою антирадянської агітації календарного тексту, за яким я вчився читати. Це тлумачилось як злісний наклеп на процвітаючий радянський колгоспний лад. Член трибуналу, випещений на штабній службі капітан-лейтенант поцікавився причиною мого гріхопадіння. Починаю з того ж календаря за 1930 рік. Головуючий знервовано зупинив моє пояснення, застерігаючи від проведення агітації в стінах суду. Слід розуміти — агітацію серед суддів, бо засідання було закритим. Трибунал визнав мене цілком підготовленим для будівництва траси в нікуди, до привабливої зупинки “комуна”, куди летів паровоз, який пхали мільйони рабів-невільників.

На цьому я закінчую свою розповідь про лиховісне календарне повідомлення напередодні жахливих, трагічних подій.

Маю надію ще встигнути відновити в пам'яті бодай деякі сутні, страхітливі сторінки нашої минувшини.

Василь КОТЕЛЕВСЬКИЙ, ветеран війни, праці та ГУЛАГу, м. Мелітополь Запорізької обл.

ПОГЛЯД

«ЯК І УКРАЇНЦІ, АМЕРИКАНЦІ ТЕЖ ЛЮБЛЯТЬ СВОЮ КРАЇНУ»

Знайомі, і не дуже, американці, що працюють у Києві, переважно відмовлялися від інтерв'ю на тему їхнього ставлення до іракських подій. Пояснювали однаково: ми проти війни і власних коментарів про війну.

У посольствах США і Великобританії були лаконічними: є офіційна точка зору керівництва країни, а працівники її дипломатичного представництва не уповноважені спілкуватися з журналістами. Приблизно те саме відповідали в офісах USAID, фонду «Євразія» та Корпусу миру.

Дехто з громадян США за лічені дні до початку антиіракської кампанії вирушив з Києва додому — у когось виявився термінові справи, інші говорили відверто: війну краще перекласти не на чужині. Одночасно кілька міжнародних організацій, що планували семінари, наукові конференції тощо за участю американських експертів, були змушені попередити українських учасників: заходи не відбудуться або відкладені на невизначений термін. Експерти повідомили, що не зможуть приїхати.

Кріс Саймон, який прожив в українській столиці вже рік, працюючи заступником редактора англомовного розважального журналу «What's on?» («Що відбувається?»), каже, що має змішані почуття стосовно згаданих подій:

— Мої українські друзі ставляться дуже тактовно і майже не розпитують. Але я не можу піти в бар чи ресторан без того, щоб не зустріти там аж надто цікавих приятелів з Німеччини чи Британії. Більшість з них висловлюються проти американської політики. Доводиться захищатись самому і захищати свою країну, що часто викликає негативну реакцію. Але ж усі ми любимо свою країну. Тому спочатку я відчував певну претензію до свого уряду — за те, що поставив мене у таку ситуацію. Я не можу зрозуміти, чому через 12 років після першої війни з Саддамом виявилось таким терміновим позбутися його саме зараз. Я погоджуюся з керівництвом США, що Саддам — це зло, але чому ж ми не впоралися з ним в 1991-му?

З іншого боку я не погоджуюся з думкою, що США мали дочекатися резолюції ООН для початку воєнних дій. Хіба пан Путін потребував такої резолюції, щоб воювати з терористами в Чечні? Президента Буша обирав американський народ, а не європейське співтовариство, так само як Леоніда Кучму обирали українці.

— Якби це залежало від Вас, яке рішення проблеми запропонували б Ви?

— Я радий, що це не моя справа, але якби... Ще раз кажу — якщо 12 років тому витрачали гроші, час, гинули люди — то треба було довести справу до кінця. Коли ж це буде зроблено тепер, то гроші за нафту мають бути покладеними в трастовий фонд на користь іракського народу — як, врешті, обіцяли англійський прем'єр Тоні Блер і президент Буш. Щоб довести світові — війна велася не за нафту.

— Американці, що мешкають у Москві, скаржаться, що відчувають ворожість місцевого населення. Щось подібне Ви переживали в Україні?

— Я не відчуваю відвертої ворожості, якщо вона й існує, то хіба на поверхні. Звучать трохи підступні жарти. Люди кажуть мені, що не погоджуються з американцями. — Гаразд, — відповідаю я. — Але не кажіть — «з американцями», краще — «з американською адміністрацією». Я — американець, і я маю підтримувати американських солдатів, що воюють у затоці. Так само як українці напевне підтримують хлопців із радіологічно-хімічного батальйону, що поїхали до Кувейта. Усі вони виконують свою роботу.

«ХТО У НАС МЕНШИНА, А ХТО — БІЛЬШИНА?»

Шановні колеги!

Якщо не вдаватись у розлогі теорії, то головне покликання мови — творити із біологічної людини розумну (не плутати з мудрою) себто громадянина, котрий не плаває у вакуумі, а ходить по землі певної держави. Отже, всіх, хто живе і діє в Україні суверенній, має об'єднувати в суспільство українська мова, котру всього-на-всього треба знати.

Саме з таких простих і природних, як повітря, засад і виходили депутати, які майже чотирнадцять років тому, на 10-ій сесії Верховної Ради ще УРСР утверджували державність української мови. Як тодішній доповідач з цього питання я закликав обранців (цитую): «Забавляю: ви вчините акт, котрий навіки залишиться в пам'яті українського народу. Ви здобудете ще глибшу шанобу своїх дітей і онуків за те, що прилучите їх до української мови — однієї з найсвітліших не лише в слов'янстві, а й у всьому світі». І ми, розробники законопроектів, серед них і тут присутні Іван Дзюба і Дмитро Павличко, такі переконали опонентів, закон прийняли одноголосно. Настрий тоді був урочо піднесений, чого не відчував сьогодні, через майже 14 літ, на дванадцятому році незалежності. Оскільки простір функціонування, себто життєдіяльності рідного слова, як не парадоксально, помітно звукується.

Зазвичай у нас, передовсім, грішать на тиск північного сусіда. Пробачте, а де ж наша держава, котра підхоплює започаткування великотиражних російськомовних видань, водночас і пальцем не поворухнувши, коли згасають чи ледве животіють українські? Перш, аніж звинувачувати когось, варто спершу подивитися на своїх малоросів, що «записалися» у великорося і, споконвіку живучи в Україні, не спроможні вивчити рідну мову. Саме вони найголосніше волають про «українізацію».

Я звертаюся до питомих росіян: та перевірте, зупиніть нарешті, повноваження цих самозванців, котрі, виступаючи від вашого імені, своєю бездарністю компрометують і принижують російську націю!

А нам, українцям, варто застерегти загрозу ще й з іншого боку. Звичайно, всі мови світу запозичують одна в однієї певні терміни для зручності. Скажімо, англійська в її американському варіанті за рік приручає 200-300 слів (переважно — наукові терміни). А от незалежна Україна за кілька років вже встигла «прихопити» з англійської кілька тисяч слів, що межує з прямим витисненням корінних українських слів американізмами. Чи не «допозичаємося» ми до того, що наша рідна повторить долю креольської мови?

ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ

Найпоказовіша ознака провінціалізму — неперемінливе перевдягання в чуже, котре часто пасує так, як корові сідло. Прислухайтеся: лізинг, факторинг, франчайзінг, факс, ксерокс, принтер, картридж, вінчестер — (виявляється, це не зброя, а всього лише — частина комп'ютера), стемплер, пенітенціарна (прости Господи), система... А один чоловік почув по телевізії, цитую: «як інформувалася нью-мейкер Президента».

Жоден завоювальник так триумфально не окупував наші вулиці, наш духовний простір, — причому, без найменшого спротиву. Та й хто чинитиме опір? Преса? Але це вже не преса, а медіа. І переймається вона «брифінгами, рейтингами та промоушенами». Може, телевізія? Але ж там тільки й чути про нові «спрей, памперси та дуплекси». То може, пробачте, мистці чи мисткині? Так вони вже й мистецтво проміняли на «арт», і тепер у них «арт-ринок, арт-фестиваль та арт-менеджери». Самі ж тільки те й роблять, що утверджують власний «бренд». А всім же оцим «міні-супермаркетами», «бастерами», «блок-бастерами» і вищезазваним покручам в українській мові є свої, нормальні відповідники...

Це вже, шановні колеги, не смішно! Я вкотре звертаюся з ви-

могою створити Комітет захисту української мови від навали безграмотної іноземщини, доки не пізно!

Одне слово, потрібно вести зважену державну політику. Але як її планувати, скажімо, стосовно розвитку мов нацменшин, коли ми з паспортів зняли графу «національність»? На якій тепер підставі визначати, де національна більшість, а де меншість? А, може, для того і зняли родову ознаку, щоб нас остаточно збити з пантелику, і щоб ми ніколи не здогадалися, хто у нас меншість, а хто більшість, і хто нами править?

Борис ОЛІЙНИК

(виступ на парламентських слуханнях щодо функціонування української мови 12.03.2003 р.)

СУД ТА СПРАВА

встановила приналежність залишків тіла Гонгадзе. Генпрокуратура визнала її наслідки. Вона ж недавно звернулася до США з проханням допитати Мельниченка як свідка. А таке звертання означає одне — вона визнає автентичність записів. У США нас запевнили — відрядження українського батальйону до Кувейту не вплине на результати слідства і позицію США стосовно скоєння злочинів».

Сам Мельниченко збирається повернутися на Батьківщину, але наразі йому треба дочекатися позитивного рішення Європейського суду з прав людини, куди экс-майор подав позов про незаконність позбавлення його можливості балотуватися кандидатом у народні депутати.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

... І ВСЕ Ж ТАКИ ВОНИ СПРАВЖНІ — приблизно третина плівок Мельниченка розглядатиметься Мін'юстом США як доказ злочинних дій високих українських посадовців.

Народні депутати Тарас Чорновіл і Юрій Луценко привезли з відрядження за океан обіцянку юридичних дій американського Мінюсту щодо початку слідства, пов'язаного з низкою епізодів, зафіксованих на плівках Мельниченка. Обидва нардепи офіційно представляли парламентську комісію з розслідування вбивств Георгія Гонгадзе, Ігора Александрова та нападу на депутата Олександра Єльяшкевича.

— Ми організовували акт передачі Міністерству юстиції США записів Миколи Мельниченка, а також пристроїв, що використовувалися для цих записів, — заявив Ю. Луценко журналістам. В

Америці депутати домовилися про співпрацю їхньої комісії з Мін'юстом Америки. Йдеться про міжнародні експертизи плівок і подальше розслідування.

Тарас Чорновіл розповів, що, згідно з американськими законами, розслідувати можуть не всі питання, а тільки ті, що підпадають під юрисдикцію США. Це злочини, вчинені на території США і проти США. Також злочини з порушення міжнародних конвенцій — катування, під цю статтю потрапляють Гонгадзе і Єльяшкевич. Крім того — злочини з відмивання брудних грошей, якщо фігурантом справи є особа, що має фірму чи банків-

ський рахунок на території США.

За великим рахунком метою поїздки депутатів є наближення слідчих дій, а відтак і суду над українськими керівниками — йдеться про пп. Кучму, Литвина, Кравченка, Азарова, Суркіса. Щоправда, наразі про суд і те, де він відбудеться — у США чи в Україні — говорити рано.

— На плівках є більш широка інформація про план усунення Георгія Гонгадзе і про те, що відбувалося після його вбивства, — каже Юрій Луценко.

Тарас Чорновіл: «В Україні вже є прецедент визнання результатів міжнародної експертизи — йдеться про останню, що

Фото К. Денисюка

ан міністр також наголосив, що є дуже важливим, аби поляки та українці, сідаючи за стіл переговорів, змогли чесно, відверто і щиро сказати один одному правду. Нинішнє молоде покоління не винне у минулих подіях; воно хоче і має право жити у мирі і взаємній довірі, не оглядаючись на колишні взаємні образи і трагедії.

ТРЕБА СКАЗАТИ ПРАВДУ, і це піде на користь обом народам

«Так склалося в історії польської нації, що ми є скрізь і то не завжди з власної волі, як наприклад у Сибіру і Казахстані.» Так почав свій виступ на зустрічі з польською діаспорою в Україні міністр закордонних справ РП Влодзімеж ЦІМОШЕВІЧ.

Як вважає польський міністр, не можемо відкидати правду від себе. Бо правда завжди добуватиметься виявлення та оприлюднення. Правда про події на Волині у 1943 році несе в собі зрозумілі суперечності. «На прикладі моєї родини можу сказати, що ми вціліли саме завдяки українським сусідам, які нас сховали. Проте іншій сім'ї цього не вдалося уникнути», — сказав В. Цімошевіч.

Шлях до правди є важким, але має бути пройденим, — це в інтересах обох наших народів. Бо принципова позиція нашої західної сусідки залишається незмінною: після входження до об'єднаної Європи Польща зі ще більшими зусиллями захищатиме інтереси України в усіх структурах ЄС.

Під час короткої прес-конференції я запитав пана міністра, яким є культурологічні підвалини тривалого успіху польської зовнішньої політики?

ВІДЛУННЯ ВІЗИТУ

Влодзімеж Цімошевіч: «Глибоко усвідомлюю, яке величезне значення має культивування національної традиції і ознайомлення з сучасними досягненнями культури, котра є живим середовищем, постійно розвивається, постають нові твори і досягнення. Я б не виділяв тут якийсь однієї складової чи підгалузі культури, натомість для мене є безсумнівним, що суттєвою підвалиною успіху є не стільки споживання продукції, — творів мистецтва, скільки максимальне залучення громадян, особливо молоді, до творчості у сфері національної культури. Це має бути основою кожної політики».

Відповідаючи на запитання щодо можливих перспектив практичного розв'язання історичної проблеми подій на Волині, В. Цімошевіч повідомив, що під час розмови з головою українського парламенту Володимиром Литвином він порушив питання про необхідність прийняття відповідної постанови ВР і відкриття українських архівних матеріалів не тільки для істориків, а й для широкої громадськості.

Євген ҐОЛИБАРД

На фото: міністр В. Цімошевіч і Гене-

ДО 85-РІЧЧЯ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Так склалося того дня: дзвінки покликали до діла, а діло не дозволило йому, голові правління Спілки письменників бути присутнім на пленумі ЦК КПУ, хоча й знав: мав би бути там. Адже на пленумі йтиметься про заміну секретаря ЦК КПУ з ідеологічних питань, а то для Спілки письменників і письменницького загалу багато значитиме і насамперед, хто ж прийде й посаде місце секретаря замість А. Д. Скаби. Вісті про пленум не забарилися з'явитися в його оселі, як не забарилися вломитися в його свідомість і подробиці. Після виступу другого секретаря О. П. Ляшка, після дебатов з порушеного на пленумі питання, коли порядок денний по суті був уже вичерпаний, підвівся секретар Дніпропетровського обкому партії О. Ф. Ватченко і став котити гору на новий роман письменника Олеса Гончара "Собор", поцінуючи його як твір ідейно порочний, такий, що паплюжить радянську дійсність, робить реверанси в бік релігійної моралі і т. д.

У чому суть "паплюжень", читачі знають із попередніх розмов у пресі довкола роману "Собор", як знають і причину партійної принципності О. Ф. Ватченка: він упізнав себе в образі того високопосадового партійного чиновника, який, аби рідний батько не плувався у нього під ногами і не мозолив очі дружині, відправив старого доживати віку в притулку для старих. Не станемо розводитися і стосовно Ватченкових заходів по пленумі — мобілізації погромників роману "Собор", починаючи з викладачів вузів, журналістів і завершуючи бригадами тракторних бригад. Але про наслідки несподіваного погрому, що започаткувався на вершині державної піраміди, маємо сказати.

Передусім той пам'ятний для письменника Гончара пленум відбувся за три дні до його ювілейного вечора — 50-річчя з дня народження. Не міг не думати скомпрометований автор роману, як буде після такого подарунку вищій владі. Запрошення на вечір розіслані, ведучий, доповідач визначені. Що скажуть у зв'язку з цими подіями на вечорі і чи відбудеться він узагалі? Але то півбід. Як же складеться надалі?

Відчував себе пригніченим? Так. Було образливо? Безперечно. Але було й розуміння: він, автор роману "Собор", не повинен мовчати. Адже мова йде не так особисто про нього, як про позицію письменників у сучасному літературному процесі, про його місію в суспільному житті. А він, Гончар — голова правління Спілки письменників, на нього дивляться, як на провід армії, що взяла на себе обов'язок стояти на сторожі правди і краси, високої моралі, зрештою. Мовчання не порятує ані його, ані армію, швидше навпаки, зашкодить. Отже, має відповідати на закиди. Але як? Виступити з аргументованими запереченнями в пресі? Ті, що спровокували відьомський шабаш довкола його роману, обуряться і вчинять ще гірше, побратими по перу, звичайно, зрозуміють його, але хіба що поспівчують. Їм навіть не нададуть можливості висловитися в пресі.

Потрібне щось інше. І тим іншим буде художнє слово. Ті, для кого воно і закон, і святина, зрозуміють його, а всі інші нехай задовольняються погромом.

Тим словом-відповіддю на закиди погромників роману "Собор" стане черговий творчий задум письменника — роман "Циклон".

Цей символ свавільно-руйнівної сили винесено на передній план не випадково. Він промовисто асоціюється з диктатурою влади. Вона — стихія, від якої всього можна сподіватися. Але ж і Людина — не піщинка на дні вдоволеного погромом океану, надто коли вона має покликання і усвідомлює визначену їй покликанням місію. Неминуче зіткнення? Так. Неминучий черговий погром? Можливо. Але й коритися не випадає, зрікатися визначеної покликанням місії — тим більше.

Потрібне, отже, переконливе слово. І не просто слово. Потрібен, за висловом Івана Франка, вогонь в одязі слова.

Олесею Гончару, який і до цього не раз стикався з бузурвіством диктаторської влади, її нахабним торжеством над поверженою людиною — був серед полонених, які гібли на Холодній Горі в Харкові, спостерігав, як українські дівчата заражали себе коростю, аби не потрапити до німців у неволю, здавалось, досить було баченого й пережитого, аби сідати за стіл і писати твір на

тему митець і влада. Але він не обмежився баченим і знаним. Тільки-но довідався, що в Карпатах лютує циклон, одразу ж, не роздумуючи, подався до Івано-Франківська, а згодом і в гори, аби ще раз і в інших обставинах побачити зіткнення двох стихій: цикло-ну як руйнівної сили в житті суспільства і духовного потенціалу людей, побачити й відшукати нюанси неординарного поєдинку.

Аби повідане в романі "Циклон" було переконливим, письменник надає слово представникам чи не найбільше зацікавленої подібним зіткненням професії — кіномитцям. Вони відверто заявляють усім цікавим: їхня поява в Карпатах зумовлена почесною місією — відтворити дух солідарності людей перед лицем зла. Та й у заявах аж надто категоричні — служити правді, якби йому (Колосовському) запропонували вибір: усмішка Лоллобріджиди чи істина, він обрав би істину. І це — не бравада, не просто красиві слова. Коли доходить до діла, герої роману "Циклон" засвідчують це ділом.

ференція... І це ти будеш редагувати життя, кимсь пережите, і моє сприйняття його? Утопити б тебе в цих музикальних водах".

Редактор: "Не вийде, редактори не тнуть".

Диктатура влади — також. Від неї нікуди не дінешся. Але ж і порозуміння не проглядається. Лишається єдине — бути вірним покликанню, служити правді. Згадаймо кинуті мимохідь репліки митців: у храмі мистецтва не місце цинікам; що для митця усмішка Лоллобріджиди? Істина — передусім.

В ім'я істини Олесь Гончар і мобілізує все, що є в його арсеналі — таланті художника. Хіба муки і страждання, що їх терплять полонені солдати на Холодній Горі, котрі знають, що приречені на смерть, а все ж не спокушаються на виставлений перед їхні очі хліб зради, не є торжеством її величності — істини? Хіба намір юних сільських красунь підкрастися поночі до заражених коростою коней, потертися біля них оголеним тілом, аби заразитися і не потрапити в неволю до

коли не закінчите фільм", — проти того ж таки редактора: пусти вас, великі гальма у царстві духу, на волю стихії, ви не тільки Собори як витвори мистецтва поруїнуєте, а й собори людських душ пустите за вітром.

Кінооператор Сергій, отже, за свободу творчості. Але він і вимогливий у творчості, безмежно відданий їй. Його не зупиняє розгул циклону, загроза смерті у тому дику вировищі. Аби зафіксувати ту руйнівну силу, винести на люди правду про неї, обіцяє присутньому при злеті його натхнення генералові: півцарства за гелікоптер! Йому надають таку можливість — скористатися гелікоптером. Те, що побачив цей талановитий митець з висоти польоту, було вражаючим. Але його розуміння руйнівної сили стихії вимагало ще більшого, і він повеліває офіцерові, що править вертольотом, висадити його на бетонований місток. Ризик великий, загроза бути поглинутий водняним вировищем видима, але митець не зважає на те. Вірність покликанню бере гору над видимою смертю.

Звернімо увагу на заключний епізод роману "Циклон". У пошуках загубленого кінооператора режисер фільму і його супутники обстежують береги умиротвореної після зливи ріки й виходять у її гирло, на широке плесо, над яким чисте небо Овідія.

Згадка про римського вигнанця в ці краї на перший погляд видається дивною і не зовсім зрозумілою. Пізніше Олесь Гончар внесе ясність: у наступному після "Циклону" романі "Берег любові" сам Овідій з'явиться перед нами з глибини віків і дасть зрозуміти, чому це небо — його. Більше того, уточнить і причину з'яви перед нашими сучасниками: "Влада твоя, — скаже душе-телеві своєї свободи Октавіану, — легіони, на яких тримається влада, щент розлетяться, а пісня її (співачки, а отже, і Овідієва) все перемаже".

Підсумовуючи все це, неважко переко-натися: оце й була вона, відповідь письменника Гончара гонителям його свободи, свободи митця, всім тим, хто топтався в лютий ненависті по роману "Собор": у ваших руках меч, у моїх устах Слово. Меч рано чи пізно заржавіє і кане в небуття. Слово ж мое все переживе.

Багато можна було б сказати про мовну стихію роману "Циклон". Але то окрема розмова. Багатство лексики, наявність об-разного мислення, підтекстів недовозначно засвідчують, що перед нами не просто художнє осмислення проблеми — митець і влада, перед нами філософія буття людського, сміливе вторгнення в таємницю та-ємниць: коли, за яких часів і обставин руйнівна сила стихії перестане бути громилом у царстві духовності? Що ж до мови твору, не можна не відзначити все-таки: вона на-була тут такої напруги, краси і сили, я ска-зав би, такого сонячного блиску, якого не спостерігали ми досі навіть у Гончара. Схо-же, що стихія розбуханої природи видобу-ла з надр письменникового єства прихова-ну донедавна стихію краси і величі його фі-лологічної натури.

"Це був його день", — сказано стосовно захоплень кінооператора Сергія. Але те саме можна сказати і стосовно автора роману "Циклон": це був його день, шал його на-тхнення. Вище згадувалося вже: аби на власні очі побачити буянню і руйнації дикої природи, Гончар спеціально їздив у Карпати і спостерігав за перебігом подій, що їх спри-чинив циклон. Однак того, що постало зго-дом на папері, що стало романом під назвою "Циклон", навіть найпильніше око не могло б зафіксувати й приберегти. Для цього потріб-на була партитура мистецтва і талант митця. Роман вражає, прочитане і тішить, і болить. З ним довго носишся, роздумуючи, і чим довше роздумуєш, тим певніше стає усві-домлення: такий твір у доробку письменника породжується особливим натхненням — тим, що спричинене бурею в його душі.

Такою бурею в душі Олеса Гончара був погром його улюбленого роману "Собор".

Не маю наміру ставити під сумнів усе те, що писалося дослідниками творчості Олеса Гончара, коли йшлося про його попе-редні романи — "Прапорносоці", "Тронка", "Собор". Але за зливою образного мислен-ня, за наявністю підтекстів і тим більше за глибиною філософського осмислення бут-тя людського роман "Циклон" видається твором значно глибшим, мистецьки довер-шенішим, аніж усі попередні. Це апофеоз його творчості, його мистецька вершина.

● Дмитро МІЩЕНКО

ВІДПОВІДЬ

фашистської Німеччини не є тор-жеством духу людського, а відтак і істини над диктатурою влади? А намір шоферів, які відчувають, що сліпнуть у дорозі від піднесеної во-рогому отрути, а все ж не полиша-ють керма, прагнуть добутися до рідної землі, — хіба то не торжес-тво духу людського над злом, а відтак і торжество істини? Чи, мо-же, вчинки учасників потоку ка-жуть про щось інше? Стихія, що розгулялася над горами, страшна, смертельно небезпечна, та люди не хиллять голови, виходять на бор-ню з нею і перемагають.

У цьому протистоянні людей злу — суть письменницького задуму: сила циклону незбагненно ве-лика, та є ще вогонь душі, що по-роджує красу. Пригальнись уважніше хоча б до діянь мешканців затоплених сіл, кіно-митців, солдатів і офіцерів армії. Хіба те безстрашся, та відчайдушність, з якою ря-тують вони дітей, усіх потерпілих від загро-зи смерті не є торжеством того ж таки духу людського над страхом, що його несе з со-бою диктат стихії? Вчинки їхні роблять їх не просто переможцями — лицарями честі, гідності, обов'язку. Письменник наділяє їх рисами душевної чистоти і тим протистав-ляє їх сліпій силі циклону, цій диктатурі вла-ди. Сила та справді руйнівна, нещадна, але... не вічна. Прогнула — і зникла, на зміну іншій чи й назавжди. Та це ще не всі Гончарові аргументи на користь торжества прекрасного у світі примусу, зла. Є ще сто-сунки влади з митцем і позиція митця в умо-вах тяжіння над ним диктатури влади.

Чи не найпереконливішим аргументом у вирішенні цих стосунків є образ кіноопера-тора Сергія. Він не належить до людей врів-новажених, здатний до хлоп'ячого захоп-лення чистотою води в гірській річці, ста-вить над усе світло в природі і в людській ду-ші. Його "вибрики" іноді схожі на дивацтва. Але мета його висока: служіння правді, ро-бити фільм про людей у їхнім злеті, величі і ницості, у передсмертних муках і в щасли-вих сльозах перемоги. "Лише вогонь душі дає красу, — не лунується повторювати він і тому не визнає присутності редактора у фільмі, по суті обертає виголошену ним сентенцію: "пусти вас на волю стихії, ви ні-

Письменник повною мірою скористався можливостями свого таланту, аби відтво-рити розгнуждано-руйніницьку силу стихії, як і зусилля людей, що вийшли на борню з нею. Наслідки розрухи вражаючі: затопле-но села, гинуть у нестримному вировищі стічних вод свійські і дикі тварини, знесено мости, дамби, з гуркотом летять униз стіяті раніше чи вирвані з корінням дерева, під-хоплені водою машини, автобуси, водняний вир накриває навіть приміські фабрики й заводи. А прогнози синоптиків невтішні: відвернути циклон марна справа, він насу-вається з фатальною неминучістю, ходить по всій планеті і не визнає кордонів.

Хочемо чи не хочемо цього, асоціація напрошується: а виступ секретаря обкому Ватченка на пленумі ЦК КПУ? А наслідки його погроз? Хіба це не циклон, який не знає ні меж, ані пощади? Сили ж, які зупи-нила б його гнів у влади не відшукалося.

Залишимо поза текстом ті зусилля, що їх докладають люди, армія в боротьбі зі сти-хією. Зупинимось на позиції митців у ситуа-ції, що склалася у їхніх взаєминах із владою.

Ось розмова оператора кіностудії Сергія з редактором фільму, уособленням влади.

Сергій: "Людино! Невже душа твоя об-бита звуконепроможною ватою? Невже ця трагічна історія двох закоханих аніскільки не торкає тебе? Скільки на світі емоційно приглухувалих чи й зовсім глухих і ти, святе мистецтво, не можеш достукатися в бето-новані бункери їхніх душ. Контрапункт, кон-

ЛИСТ ЧИТАЧА — ДО ДРУКУ!

Прочитав у газетах, що в парламенті розглядалося питання голодомору 1932–33 років. Чимало депутатів наголошували на тому, що саме рік 70-ї річниці Великого голоду, спрямованого на винищення нашого народу, Україна відзначатиме як Рік Росії. А лідер КПУ Петро Симоненко переконував, що причиною трагедії були “несприятливі погодні умови”. А де здоровий глузд? Чесні й розумні люди, які переступили поріг ХХІ століття, повинні визнавати істину нашої народної трагедії. Якщо ми хочемо кращого життя, то мусимо самі ставати кращими і боротися з сьогодішніми проявами уярмлення України!

Для українського народу це непоправна трагедія. Важко сказати, коли душогубство досягло апогею. Як свідчать історичні документи, в роки червоного геноциду тільки в 1932–33 роках було безкровоно знищено в нашому українському селі Чеснівка Хмельницького району на Вінниччині 522 душі. Пропали цілі сім’ї, зникло понад 40 родів, таких як: Блащукі, Гринчуки, Бельські, Бойки, Вітюки, Грамарчуки, Свінціцькі, Бачинські, Курівські, Магерки, Хлібопашчі, Скоропаді та інші. У період колективізації комсомольські активісти розібрали 16 будинків, а їхніх мешканців просто викинули на вулицю, 11 осіб вислали в Красноярський край, 80 репресували, — живими з них залишилися 19. Добру і світлу пам’ять лишив про себе житель села — 91-річний Іван Филімонович Ткачук, який зробив запис про геноцид в нашому селі та склав списки поіменно всіх людей, над якими вчинено нечувану наругу.

Розповідає свідок тих подій 94-річний Фелікс Андрійович Юрківський: “Після жнив почалася масова “заготівля” хліба державі.

Самодури нової влади щоденно проводили огляди в домівках селян, із залізними прутами робили пробойні скрізь, де, на їхні тупі голови, міг бути схований хліб. Незалежно в якій кількості його знаходили, чи то в півлітровій пляшці, чи в торбинці, або мішку, все одно конфісковували “в ім’я держави”. На прожиття сім’ям, великим чи малим, не залишали нічого. Мовляв, виживуть!”

— Мій тато, — згадує Фелікс Андрійович, — вивіз зо два мішечки зерна далеко в поле і там

цвинтар померлих. За працю йому виділяли 2–3 кг зерна віки, щоб харчував свою сім’ю. Звозив Андрій мерців просто в канаву, присипав землею.

Бувало, приїде на чиесь подвір’я, забирає мертвого і разом з ним бере й напівживу людину, і мовить: “Я за тобою другий раз не маю часу їхати, все одно помреш...”

Серед мертвих дуже багато було дітей. Нищення голодом односельців досягло апогею в 1933 році: по 14 душ вимирало з хати. Опустіло село. Були прояви кані-

виправдовуючись, продовжує думку старожил села, що й сьогодні спокою не має. — Повірте, не розумію, що нині робиться. Роками трудними я особисто з будівельниками, за дармові трудові, зводив будівлі... Тепер їх розбирають, розволюють. А куди? Хто дозволив? Де рішення громади? Вирізали, розволюють ферми, розікрали тракторний парк, автомобілі. Це ж наше майно! Чому ж усе забрав Уланівський “Агромаш”? Не зрозуміло, яким чином ми знову потрапили до складу села Лип’ятина. Люди згоди не давали, зборів з цього питання не було. Хто ж це таке робить? Поля стоять неорані, молоті роботи немає. Город виорати теж немає чим. Правда, приїжджають чужі трактори, їх і наймаємо. А привезти паливо на зиму або дістатись до лікарні теж немає чим. А куди поділись наші вантажні автомобілі, автобус?

— Що ж чекає наших онуків і правнуків? — закінчуючи свою розповідь з тривогою і душевною кривдою говорив старійшина села Фелікс Андрійович Юрківський.

Не можна не погодитися з його думкою. Мабуть, треба прислухатись до нього керівникам району, області й України, та й правовим органам перевірити, куди ж поділось усе багатство, створене людською працею, мозолястими руками. І притягнути злодіїв, мародерів до кримінальної відповідальності. Україна починається з сіл, які розорюються, а це вже наша трагедія. Як було б добре, щоб із цього питання було створено депутатську групу у ВР з розслідування знищення і розкрадання колишніх КСП в Україні. Бо це вже закладаються підвалини для нового геноциду. Не приведи Боже!

Євген КОЗЮК,
с. Чеснівка, Хмельницького району на Вінниччині

ПИТАННЯ

КОЛИ РОСІЯ ЗАПЛАТИТЬ ЗА УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОДОМОР?

Недавня постанова парламенту про вшанування пам’яті жертв голодомору передбачає спорудження меморіального комплексу, однак не порушує питання про виплату Росією компенсацій родичам загиблих внаслідок голодомору в Україні.

Народний депутат Лесь Танюк (“Наша Україна”) вважає, що цю проблему можливо порушити — однак, не за сьогодішньої влади.

— На жаль, з владою, яку маємо, неможливо порушити на державному рівні питання про виплату Росією компенсацій українцям. Від імені “Меморіалу” два роки тому я писав листа ще Єльцину, потім був лист Путіну. У відповідь отримали листа від президентської адміністрації — мовляв, нічого спільного з правовими вимогами ваші претензії не мають. Другий лист від Держудми мав відверто хуліганську тональність у дусі Затуліна.

Ідеться про справді величезні суми. Але йдеться і про так званий “нульовий варіант” — його підписав колишній прем’єр Масол: все, що на нашій території — наше, на вашій — ваше. Йшлося про те, що Росія за це віддасть наші зовнішні борги, а все інше ніхто не ділитиме. Та наш парламент “нульової” угоди не ратифікував, фактично, вона не може вважатися чинною. І до питання можна повернутися — тільки б його не боялася українська влада.

БОЖА КАРА СПРАВЕДЛИВА...

Давні легенди і літописи доносять до нас важкі періоди в житті людства — мор на людей: страшні хвороби, з якими не вміли боротись, і через це помирала велика кількість населення. У давні часи цілі поселення патріотично гинули без води та їжі в облозі ошалілих ворогів, аби не потрапити в полон (Казань, Дубно). На початку ХІІ ст. на території нинішньої України сніг лежав до червня. Загинуло багато худоби і людей.

Але, наголошую, все це були явища, проти яких людина — безсила. А штучний голодомор 1932–1933 років — це надзвичайне явище в історії людської цивілізації. Це була запланована акція комуністичної влади на чолі з кривавим Сосо Джугашвілі (Сталіним) проти українського селянства.

Не оминуло це лихо і село Пологи Охтирського району на Сумщині. До початку колективізації населення села складало 2141 чоловік. Тут нараховувалось 425 господарств. У 1930–1931 роках 67 із них було розорено комуністичними босовилами, а 335 господарів “розкуркулили” і вислали у північні райони більшовицької імперії. У 1932–1933 роках 455 положівців померло від голоду (серед них 262 дитини). Внаслідок політики колективізації та продрозверстки знищено понад третину населення Поліг — усього за чотири роки.

Свідок тих жахливих років, уродженка і мешканка Поліг Поліна Андріївна Касьяненко, колишня вчителька історії, ветеран Другої світової війни — розповідає таке.

Перед початком голодомору у 1930–1932 роках було дуже модним збирати сходки селян. Сільрадівський черговий їздить по селу верхи на коні і скликає всіх на

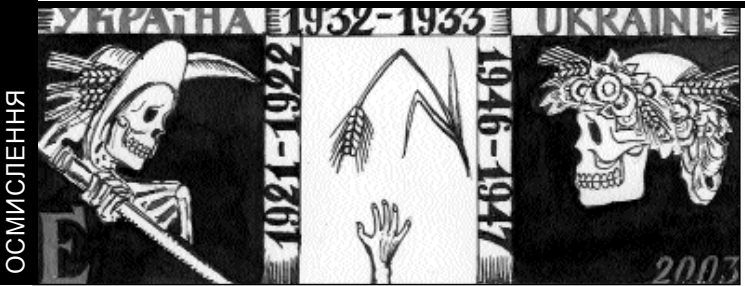
сходку в сільраду. У ті часи селяни були насторожені й схвильовані. Сусіди потайки збиралися і думали про майбутнє — таке неясне і незрозуміле.

На сходку завжди приїжджав з райкому партії уповноважений, обов’язково міліціонер — у довгий шинелі, на голові гостроверха з великою червоною зіркою будь-якого зброю. Сходку відкривав голова сільради, а уповноважений розповідав

комітетчики ходили подвір’ям, порпались у хлівах, клуні — з довгими різнjнками (держак дерев’яний із залізним наконечником) і довбали землю навколо оселі, скирти соломі, дрів, щоб виявити яму з чимось прихованим. То були страшні часи. Хто закривався і не пускав до хати “червоних буксирників”, — виламували двері, бо так наказував уповноважений з району.

Забирали весь посівний мате-

«У ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІМ НА ЗЕМНОМУ ПРУЗІ РОЗІП’ЯТО МІЛЬЙОНИ БЕЗ ВИНИ»

про нові постанови партії та уряду і про щасливе майбутнє для бідняків. На одній із таких сходок (здається, навесні 1932 року) було вибрано із селян — НКС (комітет незаможних селян). На комітетчиків лягла відповідальність по заготівлі зерна для держави. Починаючи з вересня, каєнесівці стали викачувати зерно із СОЗів, колгоспів і селян. Забирали все, що було в господарстві: різне зерно, соняшникове, гарбузове, конопляне, льяне насіння, квасолу, цукрові буряки, картоплю... Розвалювали печі, лежанки, щоб там знайти що-небудь. Комсомольці-

ріал. А хто з керівників не здавав, потрапляв до буцегарні, де без суду і слідства могли й розстріляти. До нового 1933 року в селі все було забрано і вивезено. Люди почали слабнути, сім’ї розвалювались, діти блукали, нікому не потрібні, матері були охлялі й не готували ніякої їжі (та й не було з чого). Деякі з жінок брали малих дітей на руки і несли в Охтирку і, мов божевільні, залишали їх на вулицях, біля райкому партії або на базарі, плекаючи надію, що їх підберуть.

Я чітко пам’ятаю, як ми збирали багато трави яглиці, з якої варили густу юшку, їли також і жом.

Коли вдавалося купити одвійків із проса, то це було добре.

Травень–червень–липень були особливо тяжкими: люди почали опухати. Іде по вулиці хлопчик або дівчинка, а ноги і руки наліті водою, живіт великий, обличчя розпухло, а очі білі-білі і дивляться невідомо куди. Деякі люди були дуже худощувалими. Почалося людодіство (канібалізм по-науковому). У нашому селі були такі випадки.

Літо 1933-го видалося дощовим і грозовим. Сильні громи рокотали в небі, а сліпучі блискавки оперізували весь простір. Люди вмирили в селах, на базарах, а то й просто на дорогах. Ховали без ніякого вшанування. На цвинтар везли на возиках, прикритих якою-небудь рядниною, або просто волокли. Ніяких домовин не було. Кляли в одну яму по декілька чоловік.

Час ішов. На полях і городах вже все росло. У липні люди почали копати картоплю, виминали зерно з колосків і варили юшку. У садках дозрівали ягоди, яблука, груші. Поступово всі люди потроху воскресали, набирались сил. У багатьох почали розвиватися кишкові хвороби і тому смертність продовжувалась ще років зо 2–3.

Село Пологи ще якийсь благополучніше перенесло період голодомору, а були села, де вимирали цілі вулиці, як приміром, у сусідній Литовці.

Ще однією неймовірною прикметою голодомору в Україні було те,

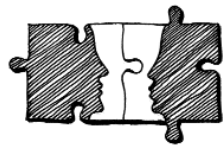
що інформація про нього приховувалася злочинною тоталітарною комуністичною диктатурою і від власного населення, і від світової громадськості. Наприкінці 80-х років минулого століття комісія Конгресу США із дослідження голоду в Україні, яку очолював виконавчий директор, професор Джеймс Мейс, дійшла висновку, що голодомор 1932–1933 років був штучно створений Сталінін та його соратниками — Молотовим, Кагановичем, Постишевим, і що передусім радянська влада винна в геноциді проти нашої нації.

У самій Україні лише зі здобуттям незалежності з’явилася змога оприлюднити страхотливі злочини комуністичної влади в 30-ті роки, всебічно дослідити їх причини та наслідки. Упродовж минулих років створюються документи пам’яті про ті події.

Як один зі співавторів історико-літературної книги “Голодомор на Сумщині. 1932–1933”, що вийшла у Сумах 1993 року, збираючи матеріали і свідчення людей до неї, я цікавився також подальшою долею очолював виконавчий директор, професор Джеймс Мейс, дійшла висновку, що голодомор 1932–1933 років був штучно створений Сталінін та його соратниками — Молотовим, Кагановичем, Постишевим, і що передусім радянська влада винна в геноциді проти нашої нації.

Схилюмо голови перед пам’яттю про невинно убитих сталінським голодом-геноцидом...

Михайло ПОПІЛЬНЮХ,
член НСЖ України,
вчитель української мови та літератури, краєзнавець,
с. Пологи Охтирського району на Сумщині

ТОЧКА ЗОРУ

Не боюся, але серйозно побоююсь того, що Московський патріархат перейде на григоріанський календар раніше від Київського патріархату. І тоді створиться ситуація ще глупотніша од нинішньої.

Про цю проблему, розв'язання якої кінце не обійднє — і то вкрай терміново! — пишу од 11 лютого 1995 року (ось вже і ювілей “на носі”). Саме тоді, чи не вперше у сучасній вітчизняній публіцистиці поставив питання: “За яким календарем житимемо?” Бо життя водночас за двома календарями — григоріанським і юліанським, подвійне відзначення нового року (а вже тепер бачимо і подвійне святкування Різдва) — це очевидний анахронізм, який тільки на перший погляд видається дрібницею.

Коли Церква силою більшовицького невігластва і ленінсько-чекістської жорстокості була “відділена” од держави, така подвійність виміру часу могла бути якоюсь мірою виправдана відокремленістю світу православного мислення від мислення категоріями комуністичної брехні та лицемірства.

Нині, коли в діючій Конституції незалежної України читаємо такі високі слова: “...усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та прийдешніми поколіннями,” — то це підтверджує той звершений історичний факт, що Основний Закон Держави визнає громадян держави підданими Бога, а отже визнає Церкву як суспільну, громадську, духовно-світську організацію і важливий

елемент державного устрою.

Подвійність виміру часу — це не дрібниця; пояснення цієї подвійності так званою традицією — не витримує жодної критики. Із сумом треба визнати, що подвійність (і не тільки у вимірі календарному) стала елементом нашої свідомості. Наявність двох стилів у виз-

одне, для так званих простих (читай — чесних!) громадян — інше?

Дві системи різних можливостей, дві державні мови, дві України — східна і західна, дві Церкви — московська і українська, дві правди про істинний стан речей в державі, дві статистики, два календарі — старий і новий, два век-

переходите на нормальний світовий календар? Адже цей анахронізм стримує наш рух у світову цивілізовану спільноту і, певним чином, знижує довіря до нас”. Відповідь була: “Паства не готова”.

А тим часом, ширяться чутки про перегляд деяких дотеперішніх постулатів у патріарших палатах Мос-

ріод візиту Святішого Отця Івана Павла II до Києва і Львова.

Московсько-російська Церква завжди була і залишається, передусім, організацією ідеологічною, яка стояла і стоїть на сторожі політичних, імперських інтересів Кремля. Саме тому перехід цієї Церкви на новий стиль визначення часу (якби він зараз відбувся) був би ще одним відчутним ударом по незалежності України.

Адже тоді б і Українській Церкві Київського Патріархату довелося переходити слідом (!) за Москвою, ще раз добровільно визнаючи свою залежність, вторинність, додаючи нових аргументів апологетам МП, котрі намагаються переконати світ у неканонічності УПЦ КП.

А вони таки перейдуть. У “Рік Росії в Україні”. І паства не чичиркне. Шкода тільки (якщо таке трапиться), що саме українська Церква стане свідком і участником у глупот-

Фото Т. Карлінської

ЦЕРКВА — ЦЕ ОРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНА

наченні часу (старого і нового) є звичайним рудиментом комуністичної епохи, яка будувала свою ідеологію на двозначностях, на двох правдах, на подвійності оцінок життя. І тому щороку (і без сорому!) спостерігаємо цей шедевр абсурду — старий новий рік.

Поставимо собі запитання: кому вигідно, щоб в Україні надалі тривало існування двох різних стандартів життя? Для корумповано-кримінальної верхівки —

тори політики — на захід і на схід (хоча й тут все шито білими нитками) — все це штучно створені межі поділу суспільства для реалізації доведеного до московської досконалості принципу поділяй і владарюй. Один “Рік Росії в Україні” чого вартий за масштабами свого лицемірства, підступності, подвійності!

Ще три роки тому спитав у Його Святості Патріарха Філарета: “Чому не

ковського центру. Зокрема й про варіант можливого визнання російською Церквою астрономічної правди часу і здійснення наміченого переходу на григоріанський календар.

У пресі вже повідомлялося й про деяку активізацію листування між Москвою і Римом. Алексій II явно хоче відновити свій авторитет у світі, втрачений у зв'язку з очевидно дурними акціями російської Церкви (в тому числі в Україні) в пе-

● **P. S.** Минулий тиждень, так само, як і щороку в ці дні, у Католицькій Церкві був тиждень молитов за єдність християн. До київських храмів приходили на спільну молитву православні, англікани, лютерани, адвентисти... Разом з католиками молилися за мир, спокій і щоб — як сказано в святій Письмі, — “була одна вівчарня і один пастир”.

На цих спільних молитвах ніколи не буває лише священиків Російської Церкви, хоча запрошення їм надсилають...

НАС ЧИТАЮТЬ ВІЙСЬКОВИКИ

З особливою радістю отримуємо в редакції листи з трикутною печаткою “МО України. Лист військовослужб. строкової служби”.

Цього разу — від пана Юрія Худоби, який, судячи з усього, до життя ставиться серйозно, часу на дурниці не витрачає, працює над самовдосконаленням, закінчив технікум, а нині й у війську не марнується.

Саме через призму баченого в армії юнак вважає, що нашій газеті слід ширше висвітлювати обставини (в тому числі й подекуди нестерпні умови) служби строковиків, більше подавати матеріалів про культурно-виховний процес у молодіжному середовищі, виносити на шпальти реальні факти цього процесу.

Приємно було побачити в дописувачеві нашого однодумця (“живу українською національною ідеєю і вірю в благополуччя України”).

На думку Юрія, газеті не вистачає висвітлення діяльності (в тому числі внутрішньої) політичних партій і громадських організацій державницького спрямування.

Шановний пане Юрію, судячи з підкреслених Вами суперрубрик, а також виходячи з Вашого бажання “реалізувати свої інтереси через участь у діяльності партії або громадської організації

ПРО ГАЗЕТУ

національно-патріотичного спрямування у сфері запобігання моральній і духовній деградації молоді”, Вам варто було б спробувати свої сили у репортерському відтворенні подій, які відбуваються на Ваших очах або за Вашою участю. Це можуть бути характерні (типові) сценки з життя, поточні інформації, епізодичні замальовки подій, випадків зі щоденної рутини.

Ясно, що ніхто не може стати Джеком Лондоном у 21—22 роки, але щоб їм стати потім, треба починати саме у ці роки. Отже, ми пропонуємо Вам надсилати свої дописи до редакції; можливо деякі з них виявляться вартими опублікування. Умова у нас лише одна: у дописах повинні бути неспростовні факти, чиста правда, дух доброти і справедливості.

Стефан КОСТКА

● **До речі.** Чи багато Ваших колег читають “Слово Просвіти”, чи наші публікації стають предметом обговорення? Які саме матеріали обговорювалися і які висловлювалися думки з цього приводу? Які публікації викликають сумнів і недовіру читачів, а яких найбільше очікують перед надходженням чергового числа? Чи (і як) використовуються опубліковані матеріали у навчально-виховній, ідеологічній, морально-психологічній підготовці воїнів? Пишіть. І нехай Ваша думка випереджає слово. Слово неспішне, обдумане.

НА КОГО ВІН ПРАЦЮЄ?

Перед Новим роком отримали новорічні вітання від нашого Президента. Шкодуємо, що викинули на смітник, а треба було б відіслати це привітання йому. Та шкода конверта.

Хотілося його запитати, чи він і справді не знає, як живе простий люд, особливо пенсіонери і безробітні, які йому довірили на виборах, коли він говорив, що то тільки вчився керувати, а тепер вже по-справжньому буде працювати. Країна доведена до зубожіння.

А чи знає Леонід Данилович, скільки нашого люду, в основному молодого віку, тиняється зарубіжними країнами по заробітках і як їм там живеться? А куди попадають наші найкращі молоді жінки та дівчата?

Боляче дивитися на дітей-жебраків, що й до школи не ходять. І це ж не лише на периферії, а й у київських підземних переходах їх достатньо.

Та до чого ж він довів Україну і її роботящий люд! Боляче дивитися на молодих людей, які на ринках працюють реалізаторами... А цій ще молоді треба родити і ростити дітей. Яке ж

КРИК ДУШІ

після цього буде потомство?

Шановна преса, допоможіть нашому “гаранту” спуститися на землю, ширше відкрити очі і подивитися, до чого доведена країна.

Зараз дуже багато говорять про накопичення коштів для пенсії. Подібне вже було, коли він говорив, що то тільки вчився керувати, а тепер вже по-справжньому буде працювати. Країна доведена до зубожіння.

Чому в нашій країні поділили народ на “чорних” і “білих”? Одні з них, ідучи на пенсію, отримують 80% від зарплати, а інші — 50%. І щоб не вище, як 135—140 грн. Мабуть, щоб не об’їлися. Невже пенсіонерам з держaparату і на пенсії треба більше і калорійніше їсти, ніж пенсіонеру “нижчої раси”?

Ніна ДУБИНА,

● м. Кобеляки Пдпавської обл.

Від редакції: Це лише один, але досить типовий з великої кількості подібних листів, на одну тему, які отримала газета у січні.

МІКРОЕСЕ

«НА НАС ВИШИТІ ХРЕСТИКОМ СОРОЧКИ...»

Іноді прикро, коли кричиш і кличеш занадто емоційно й голосно: “Люди!!!”, а вони, почувши оклик, обов’язково злякаються і зроблять вигляд, що не почули.

Вони вже звикли бути не людьми. Вони — парафіян, електорат, козацтво, робітничий клас, українці, татари, галичани, п’ємонт, еліта, олігархи, мастодонти пера і ще якась худоба чи якісь, як ярличок на товарі, як ознака від розуму ближнього. І коли вони подумки об’єднують усі ці найрізноманітніші означення до одного букету, вони обов’язково назвуть його традиційною українською мальовничою культурою... і заплачуть. Заплачуть-заридують: їх культура їх же не влаштовує, не по них буде одягнута, не ними написана.

Вони так і не навчилися читати, хоч і писали і читали цілі сторіччя між рядками. Вони так і жили, між рядками. Вони про безпосередність і щиросердність уже вичитують лише між рядками. Вони виробили звичку швидкого і розумного читання й забулися читати у ритмі свого серця і серцем.

І не встигне впасти сльоза з їхнього ока, й не встигну змигнути, коли побачу вже не “Слово Просвіти”, а слово від одного “пресвітера” і не вільну і соборну Україну, а собор для вільних від українського народу. Вони ще кажуть, що це не вони у всьому винні, а інші, ще гірші за них. Вони не хочуть змінитися, вони навіть забули, як бути здоровими. Вони вмирають від задухи та інфарктів у розквіті інтелектуальних і творчих сил, а їм пишуть “Дитинки” і “Школярики” і вчать правильно дихати і не жертви навіть на християнські свята м’яса. А вони крутять пальцем біля чола, завжди шанують тільки покійних (тому і великих) авторитетів від скальпелів і кажуть: “Як так у холодну воду? Та ми ж християни, не язичники, потомствени козаки, на нас вишиті хрестиком сорочки, на свята ми завжди їх одягаємо і на все готові, коли перваку вип’ємо!!! Ми не якісь там йогі-вегетаріанці, не якісь там невірні турки. Як так християнин-русич і без вина, і без горілки?...” Вони ніби не знають, що в Христа в Ізраїлі не було чаю, а тільки молоде вино і маца; і пили його учні молоде вино замість чаю-води, і їли опрісноки, як хліб... І просвітилися у п’ятдесятя ніч, коли були чистими душею і тілом. І не встигаєш дописати рядка, коли почуєш ще прикрішу новину: у Криму чубиться російськомовне й затуркане батюшками й отаманами неукраїнське козацтво і кримські татари за землю й межі.

І думаєш, що не існує меж без людини розумної: у природі без людини все раціонально співіснує і допомагає одне одному жити, проникаючи одне в одне...

Олександр КОВТУН,
с. Слобода Шаргородська,
Вінницької обл.

ШЕДЕВРИ МУЗИКИ

Творча інтелігенція сповідує тезу — серед ще суперечливих і вже визначених історичних призначень України беззаперечними є музичні надбання нашого народу, якими не поступаємося іншим європейським країнам. Програмним гаслом вони обрали слова німецького письменника і філософа Гердера, занотовані ним 1769 року: “Україна стане колись новою Грецією: прекрасне підсоння цього краю, весела вдача народу, його музикальний талент, плодівита земля колись прокинуться... і повстане велика культурна нація, її межі простягнуться до Чорного моря, а звідтіля, ген, у далекий світ”.

Тож мета і завдання міського науково-творчого товариства, якому минає три роки, за словами його засновників — голови, музиканта і родича композитора — Богдана Безкоровайного та заслуженої артистки України, лауреата премії АРК, солістки Кримської державної філармонії Наталії Безкоровайної: “Духовне відродження. Щоб наші діти, ми і світ краще знали вітчизняну еліту, яка творила добре ім’я українців між іншими націями. Пропагування творчості маловідомих українських композиторів, насамперед спадщини Василя Васильовича, котрий, хоча волею долі й творив далеко від рідної землі, зумів вписати своє ім’я в історію вітчизняної та світової культури і мистецтва”.

Вони самовіддано і наполегливо повертають нам вартісні та призабуті твори земляка, прізвище якого після двоїї заборони вперше згадали в Україні два роки тому під час вшанування 120-ліття композитора. Значною резонансною акцією стала організована разом із мистецькими колами нашої держави й еміграції хвиля пам’ятних концертів, присвячених поважному ювілею, які пройшли в багатьох куточках нашої країни: у Будинку вчителя Києва, в Сімферопольському навчально-виховному комплексі “Українська школа-гімназія”, в церкві святого Лазаря у Львові, в Державному музичному училищі ім. Дзидзе-Рія Задора в Ужгороді, Українському культурно-інформаційному центрі Севастополя, в Луганській обласній універсальній бібліотеці, в концертній залі ім. С. Прокоф’єва Донецької обласної філармонії... Наші земляки нарешті дізналися, якого непересічного митця від них приховували колишні ідеологи: автора понад 350 творів різноманітних жанрів — пісень для мішаних та чоловічих хорів, солоспівів, численних композицій для фортепіано, скрипки, віолончелі, церковних пісень, обробок народного мелосу. Серед творів, написаних для симфонічного оркестру, — “Різдвяна увертюра”, “Думка-шумка”, один з останніх закінчених значних творів композитора — дитяча казка-опера на три дії “Червона Шапочка”...

— Народився композитор у Тернополі 12 січня 1880 року, вивчав у Львові математику й фізику, вдосконалював музичну освіту в консерваторії, де й написав свій перший твір “Гей, хто на світі!” для баритону і чоловічого хору на вірші Івана Франка. Опісля поглиблював музичну освіту у Відні, Парижі, Лондоні. Повернувшись додому, викладав у Станіславі (Івано-Франківську), Тернополі, Золочеві, був заступником диригента хору “Боян”, співпрацював із театром, яким керував Мар’ян Крушельницький. Одружився з учасницею аматорських вистав, співачкою Стефанією Стебниць-

фото Т. Карпінської

ЗАТРЕМТИЛИ СТРУНИ — СЕРЦЕ ОБІЗВА-

У Сімферополі відбулася презентація першого випущеного в Україні компакт-диску самотнього композитора Василя Безкоровайного “Затремтіли струни”. На думку багатьох музикознавців і музикантів, музика українсько-американського композитора стає у нас все відомішою. Сприяє цьому створенню в столиці Криму науково-творче товариство його імені.

кою. Став не лише відомим у Галичині українським композитором, а й організатором національного культурного життя, художніх колективів і музичних шкіл.

Під час Другої світової війни В. Безкоровайний разом із сім’єю виїхав в еміграцію, спочатку до Австрії, а невдовзі до США в місто Буффало, де активно продовжував свою композиторську діяльність. Пан Богдан має підшивки публікацій — свідчень того, яким великим успіхом користувалися концерти з творів Василя Безкоровайного на сценах багатьох концертних зал американо-континенту, Канади і Австралії.

Коли Богдан знайшов у бібліотеці перші поховки партитури Василя Безкоровайного, подумав: однофамілець. Потім, коли вступив у Тернопільське музичне училище, педагог Роман Теленок подікався, чи не родич він, бо, тому композитору, який був колись педагогом його батька. Пізніше почув від свого тата, що в їх роду був композитор, — дідусі були двоюрідними братами. Може, від нього у хлопця музичні здібності, віртуозне володіння відразу кількома інструментами? Тоді контакти з емігрантами не схвалювалися, зв’язків сім’ї не підтримували, тож про долю Василя Безкоровайного не знали. Та й інтерес був продиктований не стільки родинними почуттями, як професійною зацікавленістю, прагненням подарувати друге життя його незаслужено забутий творчості. По-справжньому

оцінити його творчість і сподвижницю діяльність зміг у студентські роки у Львівській консерваторії. А в Сімферополі почав викладати і повертати творчість далекого родича України. Ще й дружину зустрів рідну по духу — багатогранно обдаровану, творчу. Хто ж не знає в Криму сопрано Наталії Безкоровайної?

Зачарувала музика й дружину — як співачку і виконавця української і світової класики. Разом почали втілювати у життя давній задум випустити компакт-диск творів Василя Безкоровайного. Та йшлося про дорогий проект. А які там статки у навіть об’єднаних в громадську культурологічну організацію справжніх артистів, котрі сповідують не “попсу”, а високі зразки мистецтва? Допоміг зять композитора, доктор медицини Євген Стецьків зі США, котрий надав фінансову жертвону підтримку в пам’ять про дружину Неонілу — дочку композитора Василя Безкоровайного. Він був зворушений тим, що творчість композитора не забута в Україні. Так побачив світ ліцензійний компакт-диск “Затремтіли струни”, робота над яким тривала шість років. Усі записи було здійснено у великій студії Національної радіокомпанії України, за сприяння її президента Віктора Набруска. У роботі брали участь заслужена артистка України, лауреат премії АРК, солістка Кримської держфілармонії Наталія Безкоровайна, заслужений артист України, соліст Національної радіокомпанії України Ва-

силь Бокач, лауреат міжнародних конкурсів сопілар Олесь Журавчак, соліст Оркестру народних інструментів Національної радіокомпанії України, скрипаль Володимир Гонтар, заслужена артистка України, солістка Національної філармонії України та Національного Будинку органної і камерної музики, солістка камерного ансамблю “Київ”, віолончелістка Ганна Нужа, викладач Національної музичної академії України ім. П. Чайковського, піаністка Людмила Скірко, а також оркестр народних інструментів Національної радіокомпанії України (художній керівник і головний диригент — народний артист України, професор Святослав Литвиненко).

Наступне завдання товариства — відшукати, відтворити і дати нове життя ще понад 250 рукописам Василя Безкоровайного, який видав за свій кошт лише близько ста своїх творів. Вони збереглися завдяки зусиллям Стефанії Стебницької — дружини композитора та дочки Неоніли. Деякі ноти є в науковій бібліотеці ім. В. Стефаника у Львові, в закритих фондах наукової бібліотеки Національної академії наук України, частину спадщини було передано в Тернопільський краєзнавчий музей, в Музей ім. М. Лисенка в Києві, Сімферопольському науково-творчому товариству. Пошук колись забороненої на рідній землі спадщини композитора триває.

— Невдовзі плануємо організувати нові концерти, зіткані з творів Василя Безкоровайного в багатьох регіонах України, сподіваємося, що і в Криму його доробок житиме у виконанні дитячих, інструментальних і оркестрових колективів, — продовжує розповідь Наталія Степанівна. За кордоном українці виживають, слухаючи національні твори. Стирається напис на камені, пам’ятнику, а українська пісня залишатиметься вічно. Наша доля — зілювати себе музикою, голосом. І душа оживає, тому що її торкається жива українська пісня.

— Ще до виходу компакт-диску за сприяння товариства Василя Безкоровайного та Національної радіокомпанії України було зроблено записи, котрі увійшли до “Золотого фонду” нашої національної культури. З оркестром народних інструментів українського радіо я записала цілу низку романсів на слова Р. Купчинського, Б. Лепкого, О. Олеся, М. Філянського, які включила до своїх концертів у Криму, в інших регіонах України, за кордоном. Адже компакт-диск — це на віки. Записатися на компакт-диск, котрий увійде в “Золотий фонд” України, потребує колосальної самовіддачі, праці та енергії: щоб кожна нота була вивірена, кожен звук — щонайчистіший. Тільки послушайте, яка тут музика! Музика композитора заслуговує великої сцени, прекрасної акустики. Такої, як була, коли на запрошення Національної радіокомпанії України і народного артиста України, професора, композитора І. Карабиця я брала участь в XII Міжнародному музичному фестивалі “КИЇВ МУЗИК ФЕСТ-2001”. На столичній сцені виконала солоспіві Василя Безкоровайного на слова Олександра Олеся. Окрім концертної, займаюся й педагогічною діяльністю, — зауважує Наталія Степанівна, — викладаю в Кримському філіалі Київського національного університету культури та мистецтв. Маю надію, що прекрасні твори митця, ім’я якого носить наше товариство, виконуватимуть не тільки наші діти, але й онуки наших правнуків.

АКТУАЛЬНО

У Таврійському національному університеті створено центр дослідження історії і культури кримських караїмів і кримчаків, яких за останнім переписом населення нарахували на півострові відповідно — 671 і 204. Серед першочергових завдань — видання підручників і словників, введення квот для молоді, що вступає у вузи автономії і України. У направлених в Кабмін додаткових пропозицій уряду Криму говориться про заходи з благоустрою пам’ятників і культових споруд. Зокрема, заплановано провести реставраційні роботи на місцях масового знищення кримчаків у роки II світової війни в Білогірську, Керчі, Феодосії, створити меморіальну зону “Пам’яті кримчаків Криму”. Адже нині єдиним місцем, де кримчаки і караїми можуть збиратися, створювати свої музеї, май-

НАЙМЕНШИМ НАРОДАМ — ДЕРЖАВНУ ПІДТРИМКУ

стерні національних ремесел, є невеличкі кімнати аварійних офісів їх національно-культурних товариств.

На своєму останньому зібранні представники малих народів півострова заявили, що однією з їхніх найгостріших проблем залишається процес передачі культових приміщень у власність національних товариств, зокрема, караїмській общині мають передати сім. Основні культові приміщення, на які претендують караїми, розташовані в Євпаторії, Бахчисарі та Сімферополі. Однак, якщо в перших двох містах вони можуть проводити в них богослужіння, то в Сімферополі такої можливості позбавлені. У їхній кенасі, яка охороняється законом і рішенням уряду передана караїмам ще понад 10 років тому, розташувалася

редакція кримського державного радіо. Торік, після настійних вимог Києва, влада автономії доручила Фонду майна підшукати нове приміщення для редакції радіомовлення. Але багаторічне затягування розв’язування проблеми призвело до того, що вже самі караїми відмовляються приймати приміщення в його нинішньому жалюгідному й аварійному стані. (За попередніми оцінками на ремонт потрібно понад 2 млн. грн.).

Караїми відстоюють свою позицію: урядові Криму і міському керівництву Сімферополя потрібно врешті передати кенасу караїмській релігійній общині, а на себе взяти повне бюджетне утримання цієї унікальної історико-культурної пам’ятки народу. Оскільки без підтримки держави відродження будь-

якої нації неможливе, представники трьох корінних народів півострова — кримськотатарського, кримчакського і караїмського — вперше за 10 років за участю уряду автономії провели розширену нараду з питань збереження і відновлення свого культурного спадку. Лейтмотивом стало повернення культурних цінностей національних общин колишнім їх володарям — кримським музеям, які після депортації цих народів втратили половину своїх фондів. Найактивніше і послідовніше виступили за повернення своїх національних оберегів кримські татари — найбільша мусульманська група в Україні. Ці ж проблеми хвилюють і представників інших нечисленних народів півострова.

Створення національних музеїв і повернення культурного спадку

народів — давніх жителів кримського півострова повністю залежить від держави, — вважають представники общин. Лише на дипломатичному рівні може вирішитися питання про повернення понад тисячі безцінних експонатів, які опинилися в сусідніх країнах. Сформована у процесі наради робоча комісія з культурного спадку корінних народів Криму займатиметься пошуком і поверненням предметів культури. Хоча, за словами спеціалістів, до моменту, коли всі цінності вдасться повернути в Україну, спливе чимало років, що справедливо і благородну справу вони безнадійною не вважають.

● Сторінку підготував
Віктор ХОМЕНКО,
Крим

Останній місяць значно похвалив громадську активність Київської обласної та міської “Молодої Просвіти”. І, певно, не основну роль тут відіграв весняний дух душевного потепління, а радше — річний досвід стабільної громадської діяль-

КОДЕКС ЧЕСТІ —

ПОЛОВИНА ПЕРЕМОГИ

Керівники міської та обласної “Молодої Просвіти” Галина Калмикова та Олег Дрегалю сформували уже чітку й ефективну систему співпраці з київськими вузами, окремими коледжами, училищами. Так, завдяки лідеру студентського туристичного клубу “Скіфи” Олегу Дрегалю, “Молода Просвіта” має постійні контакти з молоддю Київського національного економічного університету, де і навчається голова обласної “Молодої Просвіти”. Окрім того, налагодили зв’язки з Київським гуманітарним інститутом. Саме там 5 березня молоді просвітяни взяли участь у вечорницько-забаві, влаштованій студентським “Українським клубом”. Олександр Петриченко та Василь Остапенко, окрім того, широко представили студентам діяльність, плани та ідеологічні засади “Молодої Просвіти”, окреслюють майбутня співпраця цих молодіжних середовищ.

Досягненням обласної та міської “Молодої Просвіти”, до того ж, можна вважати взаємодію з Педагогічним коледжем імені К. Ушинського та із Промислово-економічним коледжем НАУ. Зокрема, у педколеджі молодіжні організації брали участь у науковій конференції про видатних українців у культурі та педагогіці, студенти коледжу — учасники творчих вечорів “Молодої Просвіти” й дискусійного клубу “Пошук” (студентка Наталка Лелик, очевидно, є найбільшою творчою знахідкою “МП”). Стосовно промислово-економічного коледжу, стабільна діяльність тут “Молодої Просвіти” забезпечується завдяки просвітянці та вик-

ладачу Галині Трегубовій, і останнім спільним заходом у коледжі було засідання “літературного кафе”, присвячене Міжнародному дню рідної мови. Молодіжна форма “Літературного кафе”, до речі, є творчою знахідкою викладачів та студентів коледжу, робить атмосферу заходів достатньо невимушеною і ненав’язливою. Здобутком “Молодої Просвіти” й пані Галині Трегубовій є, очевидно, й створення осередку організації в коледжі, активістами якої стала юна поетеса Ганна Заболотна (завдяки “Просвіті”, між іншим, почала писати українською мовою) та Іванна Зіміна. Зі своїм музичним талантом Іванна долучається до громадської діяльності також у позаколеджійних заходах, як-от на вечорі, присвяченому Лесі Українці “Я в серці маю те, що не вмирає”.

Останній мистецький захід в музеї Лесі Українки, організований творчими силами міської та обласної “Молодої Просвіти” на чолі з Галиною Калмиковою, варто виділити і розповісти про нього окремо як про перехід на новий якісний рівень цілісної команди молодих просвітян. Мистецьке особистісне опрацювання-пережиття поетичної творчості геніальної поетеси втілюється-інсценізувалося завдяки студентці НаУКМА Мар’яні Лелик (уринок з поеми “Одержима”), в образі трагічного кохання, уособленого студентом національного будівельного університету Юрієм Шаповалом та студенткою університету культури і

мистецтв Катериною Вовчук (поезії Лесі Українки “Запитання”, “Відповіді”), в образі благородної, саможертвної любові жінки до чоловіка, втіленої студенткою університету імені Тараса Шевченка Вікторією Солоненко та студентом духовної семінарії Василем Остапенком (лист Лесі Українки до Сергія Мержинського “Твої листи пахнуть зів’ялими трояндами”), врешті, кохання жінки (зокрема, в поезії Лесі Українки “Коли б нічка швидше минала”) виливала студентка НаУКМА Ганна Чепур. Окрім поезії та прози геніальної поетеси Лесі Українки, звучала її музична творчість (“До мого фортепіано” виконувала уже згадувана Іванна Зіміна); доповнювалося усе це до повного емоційного та духовного насичення музикою Шмідтца (“Зимовий етюд”), власною пісню Катерини Вовчук “Легенди кохання” та пісню студентки національного університету імені Тараса Шевченка Олександри Пилипенко “Державний Київ”... Неваче втілюється гармонійне й актуальне як життя поєднання трагічного кохання великої поетеси та її абсолютної християнської любові: лише вона спроможна доглядати Сергія Мержинського при смерті, бачити страшний його муки і брати на своє слабке, вразливе туберкульозом тісто, тіло ще й відкрити форму туберкульозу Сергія; спроможна, люблячи-кохаючи його, писати з його голосу листи до коханої ним жінки... А як синтезує прозу-

чала християнська любов Лесі Українки та її справжній націоналізм, котрий вона збагатила трагізмом боротьби до кінця, до перемоги, не трагізмом-розпачем, плачем, фанатизмом смертника і раба, а трагізмом безупинної боротьби з поразками і смертю, трагізмом абсолютної жертви в ім’я любові (як Леся Українка жертвувала своїм здоров’ям задля Сергія, задля цілої нації)... “Трагізм — це коли помираючи перемагаєш” — звучала літературознавча та світоглядна теза

ська, гість і господаря — завідувач музею Лесі Українки Ірина Щукіна, студент НаУКМА японця Йосінарі Харада, що вивчив українську (і чудово спілкується нею) за два місяці, досліджує і перекладає творчість Лесі Українки, — став справжньою “родзинкою” заходу, випромінюючи східний спокій мудрості...

Міська “Молода Просвіта” практично уже сформована як команда активних і творчих однодумців, готових жертвувати егоцентричними амбіціями задля інтересів “цілого” (організації, країни, нації, світу), готових втілювати християнську любов та Українську ідею в життя щоденно й щомиті. Найближча перспектива діяльності організації передбачає, окрім реєстрації київського міського та обласного об’єднання, вироблення чіткої та конкретної системи діяльності у координації з ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, а також вироблення внутрішнього кодексу честі молодого просвітянина. Останній має особливу важливість для формування у молодому просвітянському середовищі національної еліти, здатної власним прикладом нести у світ ідею якісного, шляхетного, християнського, інтелектуального, культурного українства. Основа такого “кодексу” у “Молодій Просвіті” уже випрацьована. І вона — лиш початок тривалої, але переможної боротьби за втілення того, що називаємо Українською ідеєю.

• **Олександр СОЛОНЕЦЬ**

На фото: молоді просвітяни в музеї М. Лисенка

ДРАМА

РОЗРІЗАТИ НАВПІЛ

Розлучення. У наш час ситуація досить звичайна. Розійшлися, живуть нарізно — нічого страшного. Усі так вважають, доки це не трапиться з їхніми батьками.

Настя (16 років):

“Сім’я як сім’я, а далі... пішло-поїхало. Арки, стреси, нервові розлади... порожня аптечка. Вони вже й спілкуватися між собою не могли — лише кричали. Вирішили розлучитися — ми з сестрою полегше-зітхнули, думали все скінчилося. Поми-

лялись. Ніколи не забуду, як вони кричали й говорили нецензурщину, а ми з сестрою, обнявшись, плакали. Я тоді їхню весільну фотографію розрізала навпіл, а разом з нею і наше життя.

Збір документів, зустрічі з адвокатами — суд. Вирішальна мить. Жахливо: ділили не лише майно, від меблів до ложок, але й нас. Думала, без нас жити не зможуть, тому й хочуть, щоб з кожним із них лишилися, а далі вже й сумніватись почала. Виявилось: з ким лишаються діти — тому більша частина квартири разом із майном. Ось тут й прокинулася батьківська ласка й любов. На питання, з ким я хочу жити, відповідь не прозвучала — в моїй голові був безлад, а мала лише плакала, я хотіла вже жити сама... з сестрою.

Нас віддали матері. Іноді бачимось із батьком, все начебто непогано, та всередині щось розламалося — навпіл.

Я не звинувачую їх у тому, що трапилось — це їхній вибір. Проте коли бачу щасливе сімейне життя — плачу. Просто заздрю”.

КОМЕНТАР ПСИХОЛОГА

— **Що робити при розлученні батьків, Олено Леонідівно?**

— Для початку необхідно проаналізувати всю ситуацію. Ти — найважливіше, що батьки нажили за роки спільного життя, проте зараз центром уваги повинні стати саме вони. Зрозумій, як для них буде краще. Спілкуйся, підтримуй і матір, й батька... Зрозуміло, що всі негативні сторони ти вже знаєш. Тобі важко. “Відпусти” негативні емоції і спробуй знайти тепер плюси. Все в житті робиться не просто так. Життя закрутає перед нами одні двері лише для того, щоб відчинити інші.

Юлія СОЛОДЮК

ОПИТУВАННЯ

Кохати і бути коханими хочуть всі незалежно від... Звичайно, для молоді “питання кохання” є особливо актуальним.

Спеціальне дослідження проведене соціологічною службою Центру Розумкова в усіх регіонах України виявило, що “абстрактне” кохання втілюється чіткими вимогам до коханої чи коханого. Серед двадцяти двох жіночих вимог до чоловіків на першому місці стоїть “гарний господар”, на другому — “чесний”, далі — “розумний”, “справедливий” і “ніжний”. На останньому місці жінки поставили “красномовний”, а на передостанньому — “мовчазний”. На одному з останніх місць за жіночою оцінкою стоїть “красивий” та “сексуальний”. Досить високі місця серед жіночих вимог займають “інтелектуальний” (майже на рівні з “ніжний”) та “багатий”.

Чоловічі оцінки бажаних жіночих якостей відрізняються від жіночих, хоча так само на перше місце вони

КОХАННЯ: ПОКЛИК ПРИРОДИ ЧИ ДИТИНА?

поставили “гарна господиня”, але на другому і третьому — “ніжна”, “красива”, далі — “чесна”, “розумна” і “сексуальна” — майже на одному рівні. До речі, лише кожна дванадцята жінка ставить “сексуальність” на перше місце серед вимог до свого партнера, тоді як серед чоловіків ставить цю вимогу до партнерки на перше місце кожен п’ятий.

47,7% опитаних (незалежно від статі) вірять у кохання з першого погляду, проте тут таки 46% вважають, що кожне кохання дуже чутливе до економічних і побутових негараздів і легко зникає, коли таких негараздів багато.

Але українська романтична натура бере своє, бо аж 45,5% відповіли, що вони здатні віддати життя за кохану людину.

А тоді що ж воно таке — кохання? Відповіді були такі: “Кохання визначити не можна, у кожного воно

своє” — 46,8%, “спільність інтересів, поглядів, схожість характерів” — 30,1%, “статевий потяг, поклики природи” — 4,1%, “Бажання мати дитину саме від цієї людини” — 2,8%.

Оці 2,8% цілком кореспондують із загальною оцінкою структури суспільства, в якому лише близько 3% осіб — розумні і моральні. Коли людина (наприклад, жінка) хоче мати дитину від конкретного чоловіка, то в цьому зрілому бажанні вже виражається чіткий розподіл суспільних ролей за обов’язками: “Я — буду матір’ю, ти — батьком і разом виховуватимемо нашу дитину”. Ясно, що в такому випадку кохання закладається як глибоке, тривале, з усвідомленням його наслідків і розвитку в перспективі. Тут одразу закладаються основи сім’ї. А що справжнє кохання — це справа сімейна, засвідчує 52,6% опитаних, котрі негативно

ставляться до службових романів, “оскільки вони можуть загрожувати сім’ям учасників роману”.

Ну а що ж є найважливішим для щасливого шлюбу? Рейтинг відповідей розташувався таким чином: на першому місці — повага та взаємна підтримка подружжя; на другому — діти; далі — подружня вірність, порозуміння та терпимість, готовність обговорювати проблеми, які виникають між подружжям, задоволеність сексуальними стосунками. Цікаво, що 68,8% опитаних вважають, що однакова національність подружжя — не є важливою умовою щасливого сімейного життя, а 70,6% вважають, що зовсім не обов’язковою є згода з питань політики.

Цікаво, а що в цьому діапазоні почуттів (від кохання до політичної згоди) вважають головним наші читачі?

• **Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ**

1921—1922

Саме у зв'язку зі свавіллям більшовицьких неоколонізаторів на Уманщині восени 1920 року вибухнуло селянське антибільшовицьке повстання, яке охопило села Уманського, Звенигородського, Тарашанського повітів. Очолював його вчитель гімназії, полковник військ УНР Петро Дорошук. Один із його учасників, уродженець села Вишногополя Семен Дерещук у Київському ДОПРі 20.07.1924 р. свідчив: *“у 1920 році, в серпні місяці, через наше село проходили загони червоноармійців, які дуже вороже ставилися до селян, знущалися з них, забирали худобу, одіж та інше, забрали мало не весь урожай і через це селяни стали казати, що якби була не радянська, а українська влада, то селянам було б ліпше. Почалися балачки, що треба утворити Україну, а як почали брати чоловіків до війська, то хто не хотів їхати до Московщини, куди направляли мобілізованих, то втікали до лісу. По лісах зібралося багато людей із сусідніх сіл, усі вони мали зброю й одганяли червоноармійців від своїх сіл... Після цього повстання мою сім'ю було дуже покарано: червоноармійці спалили нашу хату, забрали все майно, були також арештовані ДПК мої батько і брат...”*

Житель Тального Леонід Бабан згадував: *“я ще пам'ятаю голод 1920-х років. Продзагони силоміць забирали зерно в людей. Потім засуха, грошова реформа. Кругом нестатки, голодні і пухлі люди. Держава на них не зглядалася. Аж за непу стало добре жити. Всюди лунали пісні, справляли весілля. Людям дали зерно і кредити. А в 1929 році це все відняли. Хліб забирали, засипали в кагати. Зерно пріло, гнило, а працівників заготзерна репресовували. Люди масово помирили. Це була ворожа політика”*.

Нещадне грабівництво викликало перший голод в Україні 1921—1923 років. У деяких довідниках можна знайти і вирахувати кількість померлих з голоду. В краєзнавчому збірнику “Уманщина” (1927 р.) читаємо, що в Умані 1920 року жило 44159 чоловік, у 1923 р. уже було 40892, тобто вимерло 3267 осіб. Навіть до 1926 року їхня кількість не відновилася — 43821 житель. У Звенигороді 1920 року жило 19855, а в 1923 р. лишилося 15530, тобто померло 4325 людей. На 1926 рік жителів було 18019. Отже, втрати не поновилися. Зазначимо, що це були тільки перші роки російських більшовиків при владі. Розрахунок був політичним: упокорити українців і вбити будь-яку згадку про Українську державність. Голод став засобом боротьби проти українського народу. Із скошеного збіжжя тільки половина була обмолочена. В Україні голодувало майже чотири мільйони людей, а від диявольського експерименту більшовиків померло до 1.500.000 осіб.

Кістлявий привид голоду, випущений російськими урядовцями, вже не сховався з української землі. Уродженка Жашкова Докія Гуменна, як молода письменниця, була відряджена до Запоріжжя, щоб написати про комуни. Ось що вона побачила через десять років після Жовтневої революції: *“де б я не заходила на перепочинок, всюди не було чого їсти. Хліба нема!.. І до хліба нема!.. Хліб “викачали”, щоб їх день і ніч качало, забрали й останнє.. Голод!.. Селянське господарство занепадає, руйнується... яка кому користь від цього? А тут ще й привид голоду”*. А це йшов тільки 1928 рік. За те, що розкрила політику московського центру, письменниця так влетіла, що вона ніде не могла влаштуватися на роботу, і в роки війни емігрувала.

Насувалася етнічна катастро-

фа на український народ. Уже в червні 1920 року Українська Еміграційна Рада, яка базувалася в Парижі, звернулася до європейських країн: “Двічі большевики призвели Україну (в 1921 і 1929 рр.) до голоду. Немає сумніву, що цим терором і сучасною колективізацією вони вкинуть край в найгірші нещастя... Увесь світ повинен зрозуміти, що Україна знаходиться напередодні справжнього голоду, що пограбована й переруйнована, вона живе з дня на день, що в неї видаляють останній шматок хліба, потрібний для її власних дітей...” Та стара Європа, як завжди, не почула голосу України перед грядущою катастрофою.

1931—1933

Селяни всіляко опиралися злочинним методам влади. Майже в кожному селі відбувалися заворушення. Щоб приборкати непокірний народ, московсько-

товський план на Поділлі. В довідці, надісланій в ЦК КП(б)У про стан в Уманському районі пишеться: “Знову збільшилося захворювання від голоду, збільшилася смертність. В с. Фурманка лише з 1 по 5 травня вмерло 24 чоловіки від голоду. Є села (Дмитрушки, Фурманка, Ладжинка, Репетука), де смертність має масовий характер. В с. Дмитрушках немає такого дня, коли б не вмирало 5—6 душ від голодної смерті”. З осені 1932 року смерть від голоду охопила майже всі райони Радянської України.

Керівництву республіки 21 червня 1932 року Сталін і Молотов телеграфують: “Никакие уклонения от выполнения... не должны быть допущены ни под каким видом”. У листопаді вже не було зерна, щоб здавати. Секретар Київського обкому КП(б)У М. Демченко поїхав по селах Тальнівського, Буцького, Жашківського районів і поставив вимогу: здати!

РОБИМО ВИСНОВКИ

ЛІКВІДАЦІЯ ГОЛОДОМОР

Художник Віктор

Прихильники комуністичної ідеї російського зразка ніяк не хочуть визнавати голодомор в Україні як сплановану політику проти нашого народу. Та й справді — голод в Україні?! Це поєднання слів, здавалось би, безглузде. З приходом російських більшовиків до влади він став невід'ємною складовою їхньої діяльності. Світова наука нараховує 58 голодів на Землі упродовж останньої тисячі років. Три великих з них були у найхлібнішому краї за 70 років радянської влади. Чому так сталося?

Росія з 1917 року втратила колонію, яку можна було безборонно грабувати, і не могла простити Україні державності. Ленін від своїх ставлеників в Україні вимагав, аби вивозили якнайбільше хліба. Тон однієї з телеграм був геть категоричним: для потреб Росії забрати весь хліб! У січні 1918 року Центральна Рада, аналізуючи ситуацію, в ІВ Універсалі, прямо зазначала: “Петроградське правительство Народних Комісарів виповіло війну Україні, щоб повернути Українську Республіку під свою власність. І посилає на наші землі свої війська — червону гвардію большевиків, які граблять хліб у наших селян і без ніякої заплати вивозять його в Росію, не зоставляючи навіть зерна, приготовленого на засів, убивають невинних людей і сіють всюди анархію, убийство і злочин”. У Росію 48-ма присланими продзагонами у такий спосіб було вивезено мільйони пудів хліба. З Поділля — 6 мільйонів пудів, із Херсонщини — 7 мільйонів, з Полтавщини — 4 мільйони, з Київщини — 3 мільйони. Отож вже в 1921 році Україну викошували голод. Більшовики вивозили навіть харчові припаси, виконуючи розпорядження Леніна: “...полный сбор продовольствия на Украине, т. е. 100%, имеет для РСФСР абсолютно коренное значение”.

Бригади “по викачці хліба” запрацювали з посиленою енергією. Як наслідок: масові смерті від голоду, опухлі, схудлі та озвірілі люди, людодіство та трупоїдство, голод і холод, хвороби і лише одна думка — як би щось з'їсти. В селі Заліському на Тальнівщині жило 3200 чоловік. До кінця 1933 року померло 1100 людей. Голод тут розпочався 1932 року, а сім'ї розкуркулених зазнали його у 1931 р. Ударну бригаду очолював присланий з Києва поляк Корніцький, а допомагав йому Іван Довгань з Тальнівського НКВД.

Голод паморочив розум і людина не відала, що чинила. У Вишнополі була виявлена сім'я людодітів. У Гудзівці (Звенигородщина) такий собі Барабай зарізав 14-річного брата Андрія, а перед ним — 12-річного Івана. Ще до цього Іван з Андрієм убили свою маленьку сестру.

Деякі активні провідники голоду доходили до цинізму. Так, у Дзєнзєлівці Маньківського району “фундатор колгоспу” Спиридон Гутанко померлих од голоду людей розсадив на дні ями і по піднімав їм руки, як при голосуванні. Одному в руки дав газету. Людей, котрі йшли на роботу, він підкликав і говорив, що селяни помирали, але голосують за колгосп, а їм, живим, треба двома руками голосувати за нього.

Взагалі 1932 року з України вивезено 51 млн. центнерів хліба

— 70 відсотків усього врожаю. Зерна на трудодень людям не дали. Худоба була поголовно законтракована. Її не можна було ні продати, ні самому спожити, а тільки здати в колгосп чи державу. Щоб порятувати сім'ю, житель села Баланівки Бершадського району на Вінниччині Лихтерій Максютя зарізав лоша. Вранці прийшов голова сільради з міліцією і комсомольцями. М'ясо ревізували. Чоловіка засудили на п'ять років. Він у тюрмі вижив, а жінка із синами Мишком і Грицьком померли з голоду. Життя було гіршим від неволі.

Уродженець села Гордашівки (в цьому селі, що коло Тального, в голодовку померло 906 душ) Федір Біленко згадує: *“весною і літом 1933 року голодні й померлі люди валялися попід тинами. Кругом мухи, сморід, хвороби. Посеред села стояла кухня. Їсти давали тим, хто йшов на колгоспну роботу, а ні — то подихай. Увій-*

лицький переслав секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору. В ньому наводиться чимало фактів голодувань, хвороб від недоїдання, але висновки в дусі партноменклатури: “Основна маса голодуючих — одноосібники і колгоспники, що мають 500 трудоднів”. Той самий цинізм, тільки на вищому рівні влади. Крім того, парткерівництво твердило, що помирають з голоду тільки петлюрівці, повстанці та хулігани. Але смертоносна коса радянського голоду не вибирала людей ні за заслугами, ні за провинками.

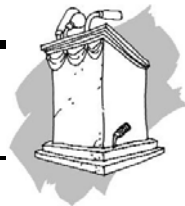
Наркомат охорони здоров'я повідомляв ЦК КП(б)У, що в Київській області 66 районів голодує: в Бабанському — 19064 особи, у Букському — 14920, в Уманському — 13204, в Тальнівському — 10591. Одначе ці дані неточні, бо коли перевірили в Тальнівському районі, то попри 10480 за звітом насправді голодувало більше, ніж удвічі — 22800 осіб. Знаючи про це, перший секретар компартії України Станіслав Косіор у листі до Сталіна із лакейською запопадливістю писав: “Всякие разговоры о голоде на Украине нужно категорически отбросить”. Отже, окрім фізичного винищення — геноциду, треба було убити в українцеві українця, його сучасне і майбутнє: гинула народна культура, помирали її носії. Статистичні дані свідчать, що чоловіків померло 65 відсотків, а жінок — 30.

У 1989—1990 рр. за ініціативою працівників Музею історії хліборобства в селах Тальнівського району поіменно записано кількість померлих з голоду. Аналіз даних відкрив вражаючу картину: найбільше померло дітей до 16 років — 30 відсотків та людей у віці 30—50 років — 25 відсотків. Насамперед знищувалося майбутнє народу і його працююча продуктивна сила. У згадуваному с. Дзєнзєлівці за час голоду померло 593 особи, з них 271 дитина. В селі Ризиному Звенигородського району голод забрав 614 людей, з них дітей до 16 років 222 душі, від 16 до 30 — 139, від 30 до 50 — 184. У селі Кам'яному Новоархангельського району на Кіровоградщині голод вигубив 1582 людини: дітей до 16 років померло — 603, від 17 до 25 — 225, від 26 до 55 — 591, а у віці 56—70 — 129. І це за рік голодомору. Тимчасом, як у Велику Вітчизняну війну за чотири роки з Кам'яного загинув 171 чоловік!

Ніка війна не йде в порівняння з геноцидом, хоч цей-таки, злочинно спланований голод, і був найжорстокішою війною проти українського народу. Якщо деякі виконавці прикривалися демагогічною ширмою, то один із його лиходійних провідників, поплічник Сталіна-Кагановича секретар ЦК КП(б)У Мендель Хатаєвич у своїй злобі проти українців був одвертим: **“Між селянами і нашою владою точиться жорстока боротьба. Це боротьба на смерть. Цей рік став випробуванням нашої сили і їхньої впертості. Голод довів їм, хто тут господар. Він коштував мільйони життів, але колгоспна система існуватиме завжди. Ми виграли війну”**.

...Нинішні “нестатки й економічні труднощі” — той самий більшовицький метод пригнічення, пограбування і розправи над українським народом, над нашою незалежністю. Тільки тоді, коли своєю волею і силою вирвемося із чужого силового поля, тоді матимемо кращу долю і життя. Усвідомлюючи це, ми усі повинні докласти зусиль до розбудови й зміцнення справді незалежної та демократичної Української держави.

- Вадим МИЦИК**, директор Тальнівського музею історії хліборобства, член Ради Асоціації дослідників голодів в Україні

МИ — ЗА МИР, АЛЕ СТОСУНКИ ЗІ США ДОРОЖЧІ

ВЕРХОВНА РАДА

Американські генерали мали б узгоджувати свої рішення стосовно роботи наших вояків з українськими військовими зверхниками. Хоч ніде правди діти — важко запідозрити, що наш міністр оборони Шкідченко користується неабияким авторитетом у своїх американських колег. Як і те, що українці допомагати-муть тільки потерпілому цивільному населенню.

За поїздку нашого батальйону в зону воєнних дій США можуть пробачити Л. Кучмі, чи бодай тимчасово забути, "кольчужний скандал". І таким чином Україна хоч трохи покращить свій міжнародний імідж. Імідж влади, як завжди, виглядає кепсько. Минулого тижня вона "поділилася" ним із однією з опозиційних фракцій парламенту — "Нашою Україною", її

44 картки "за" стали вирішальними у голосуванні стосовно ратифікації угоди з Кувейтом про наш батальйон. Самого Президента у сесійній залі того дня не бачили. Прикметно те, що лідер фракції Віктор Ющенко не голосував, хоча його виступ із парламентської трибуни чимало присутніх сприйняли саме як заклик підтримати згадане рішення. Мовляв, війна вже розпочалася, нас про це ніхто не питав, а допомагати потерпілим треба, хоч ми проти війни. Без "нашоукраїнських" годі було б сподіватися 253 голосів на користь документу, що виявилось дуже потрібним Президентові і незрозуміло чим — державі. Бо, як наголошує депутат Юрій Кармазін ("Наша Україна"), летіти до Кувейту нашим хлопцям — за наші ж таки гроші, приблизно 50 мільйонів бюджетних гривень. Звичайно, є нота американського Держдепартаменту про фінансу-

Війні в Іраку вже тиждень. Вона не стала блискавичною і переможною для збройних сил антиіракської коаліції, кількість загиблих і тяжко поранених серед мирного населення обчислюється сотнями. Втрати ініціаторів війни менші — декілька десятків вбитих і полонених. На початку тижня з'ясувалося, що кілька американців загинули від зброї своїх — випадково.

Війна в Іраку — не наша, але Україна таки приєдналася до неї. Попри заперечення Президента про виключно гуманітарну місію українських солдатів у Кувейті, яких відрядила туди Верховна Рада, наш батальйон радіологічного, хімічного та біологічного захисту підпорядковується військовому командуванню США. З усіма можливими наслідками цього.

вання поїздки, однак — спочатку батальйон полетить, а вже відтак США відшкодують усі витрати. Юридичні умови такі, яких хіба що Хусейну побажаєш:

— Виплата компенсаційних сум, медичної допомоги забезпечується українською стороною, — цитував угоду Юрій Кармазін, — якщо хтось із хлопців загине, то "жодна сторона не буде подавати позовів на іншу та звертатися до особового складу збройних сил іншої стосовно збитків, яких зазнав її підрозділ, включаючи випадки, що призвели до смерті, пошкодження або втрат майна". Приймаючи такий закон, ми мусили б мати його обґрунтування, висновки профільних економічних комітетів. Натомість не було внесено бодай єдиної зміни до цього закону, цілком безграмотного і політично, і юридично. А парламент змусили прийняти суто політичне рішення. З

глибоким сумом мушу визнати — "Наша Україна" розкололася, понад третину її підтримали агресивну війну. Сьогодні чимало людей хочуть вийти з фракції, я переконую, що цього робити не треба — за фракцію і за Ющенка треба боротися.

Соціалісти з комуністами не віддали жодного голосу за поїздку батальйону, БЮТ — 14. Тим не менш, лідер СПУ Олександр Мороз не вважає, що можна говорити про розкол опозиції:

— Ні формальної, ні неформальної єдності у нас не було, тож наразі розколу немає. Якщо "Наша Україна" сьогодні голосувала не так, як ми, це ще не означає, що у нас не буде спільних дій стосовно сьогодишнього політичного режиму.

НА ВІЙНІ ЯК НА ВІЙНІ Хто чим озброєний — за даними телекомпанії CNN

ЗБРОЯ

ППО. США і війська антиіракської коаліції:

Бомби моделі 3D, бомби точного наведення "повітря-земля" JDAM, бомби точного наведення "повітря-земля" ISOW, бомби лазерного наведення GBU, противукопальні бомби GBU 28, 15000-фунтові бомби "зрізувач маргариток", 500-фунтові бомби MK82, 2000-фунтові бомби MK84, ракети "томагавк", крилаті ракети "томагавк/AGM86", ракети "засни", ракети "повітря-земля", протирадарні ракети HARM, ракети "повітря-повітря" AIM-120, ракети "повітря-земля" "пекельний вогонь", протизбройні ракети TOW, протиавіаційні ракети "стінгер", масивні артилерійські повітряні вибухові бомби MOAB, британські наземні озброєння.

Ірак: ракети "земля-повітря" "стріла-3", ракети "земля-повітря" "стріла-2М", ракети "земля-повітря" "стріла-1", протитанкові ракети, крилаті ракети "FAW 200", балістичні

Командувач військами коаліції генерал Томмі Френк

ракети "скад-В", балістичні ракети "Аль-Хусейн", балістичні ракети "Аль-Самуд".

Наземна зброя. США: бойові

танки M1A1 "Абрамс", бойові установки M1A1 "Бредлі", установки для захисту шеренг M6, бойові машини "хамві", бойові машини M109A6 "паладин", системи багаторазового запуску ракет M270, ракетні системи "патріот", системи "месник", піхота.

Ірак: бойові танки T-72, бойові танки T-62, бойові танки T-55, легкі танки-амфібії PT-76, броньовані установки: BMP-1, AML-60, EE-9, ERC 90, M3, BRDM-1, BRDM-2, PSZH-IV, BTR-60, BTR-152, EE-11, OT-64, M-60P, "валід", MOWAG "роланд".

Авіація. США: моделі 3D, бомбардувальники, винищувачі, вантажні літаки, вертольоти, літаки для дозаправлення, літаки для спеціальних операцій, літаки-спостережачі, безпілотні літаки, британські літаки.

Ірак: бойові реактивні літаки "міраж" F1, бойові реактивні літаки MiG-29, літаки SU-25, бойові короткобійні реактивні літаки MiG-21, базові транспортні літаки An-26, вантажні літаки An-12, вертольоти.

Бойові кораблі. США: USS "Авраам Лінкольн", USS "Сузір'я",

USS "Хижий яструб", USS "Гаррі Трумен", USS "Теодор Рузвельт", корабель-носіє групи бойових кораблів, крейсер-ракетносець, кораблі-ракетовинищувачі, бойові підводні човни, фрегати-ракетноносці, штурмові кораблі-амфібії, кораблі-нафтоперевізники, швидкі бойові кораблі підтримки, транспортні амфібії, наземні судна на повітряній подушці.

Ірак: патрульний корабель "жук".

Зброя масового ураження. Коаліція: обладнання хімічного та бактеріологічного захисту, обладнання радіологічного, хімічного та біологічного знезараження, тактичні ядерні боеголовки.

Ірак: (Примітка — про деякі отруйні речовини поки що можна тільки підозрювати, що вони є на озброєнні Іраку): антракс, ботулін, циклозарин, гангренин, рицин, ротавірус, зарин, табун, трихлотецен, сірчанокисла гірчиця, Vx, пшенична сажа.

Президент Буш днями звернувся до Конгресу США з прозанням

Американські солдати увійшли в Ірак

виділити з бюджету 75 млрд. доларів на війну з Іраком.

(Переклад з англійської)

— Безумовно, є юридичні підстави для того, щоб наш батальйон поїхав до Іраку. Інша річ — доцільність їхнього перебування там і певні аспекти — адже немає резолюції ООН. Отже, ми на боці воюючої сили — Кувейту і американців. Балачки в парламенті про гуманітарну місію батальйону — це лише балачки.

ТЕХНІКА БАТАЛЬЙОНУ СТАРА, АЛЕ ВІН СИЛЬНИЙ МОРАЛЬНО

Про те, якою може бути робота українського батальйону радіаційного, хімічного та біологічного захисту, висловлюється звільнений полковник військової розвідки Петро Недзельський.

Не йдеться ж про якийсь підрозділ громадянської оборони чи Міністерства з надзвичайних ситуацій. Це буде військовий підрозділ, який буде чітко підпорядковуватися командуванню Сполучених Штатів і буде обслуговувати тільки військові підрозділи, які зазнають дії зброї масового ураження.

Ірак від нас далеко, але немає гарантії, що якийсь мусульманський відчайдух не прибуде до України, щоб скоїти тут диверсійну акцію — як проти країни, що виступає на боці воюючої держави.

— Було багато розмов про

те, що наш батальйон має застаріле обладнання.

— Так, це правда, наша техніка протягом років незалежності зовсім не оновлювалася. Не було жодного фінансування, хоч є чимало чудових розробок. Уся техніка, якою обладнаний батальйон, застаріла щонайменше на 10 років. Тим не менш, це обладнання по-своєму ефективно і вже випробуване. Я б сказав, що батальйон зможе виконувати своє завдання.

Але в морально-психологічному відношенні українські солдати, повірте, найкращі. Невибagliві — наші

хлопці виживають у будь-яких умовах. Наприклад, в Сьєрра-Леоне, де спека — понад 50 градусів, лише наші вояки працюють на відкритому повітрі. Поки навіть місцеві не наважуються вийти назовні. Швидко налагодили комунікації, побудували містечко.

— Зазвичай, який відсоток смертності серед особового складу таких військових формувань?

— Це зовсім не рідкісні випадки. Двадцять троє наших загинуло в Югославії, не бракувало поранених. Інша справа, що в Югославії українські вояки виконували роль посередників, їхній статус був чітко визначений. У Кувейті ж справа зовсім інша — тепер по наших теж можуть стріляти як по учасниках війни. Ще одне питання — батальйон працюватиме тоді, коли засто-

АКТУАЛЬНО

сують хімічну зброю, а якщо не застосують? Яке тоді їхнє становище? Немає гарантії, що американці не пошлють український батальйон на передові рубежі. Теперішній статус нашого батальйону робить його цілком несхожим на ті, які Україна відряджала за кордон раніше.

— Зазвичай, скільки отримують вояки у батальйонах, що перебувають за кордоном?

— Солдати — по 600 доларів щомісяця, офіцери — понад 1000. Плюс в Україні їм іде зарплатня в гривнях. Зрозуміло, що всі прагнуть потрапити до такого батальйону, я впевнений, що вояки дуже хотіли, щоб Верховна Рада проголосувала "за". Інша річ, що для українського народу їхнє відрядження може обернутися невідомо чим.

Сторінку підготувала Людмила ПУСТЕЛЬНИК

«НА АСКОЛЬДОВІЙ МОГИЛІ ПОХОВАЛИ ЇХ»

19 березня 1918 року Києвом опанувала хвиля всенародної скорботи. Ховали останки героїв, загинув 29 січня під Крутами. Адже сотні загинув у бою, як і десятки розстріляних та закатованих наступного дня п'яними російськими більшовиками-окупантами молодих українців, студентів та курсантів столиці, — тривалий час лежали не похованими, розтерзаними і розкиданими полем. І лише коли диких азатів, що забороняли ховати молоді тіла місцевим селя-

нам, викинули з Київщини українські та союзницькі війська — лише тоді 28 українських молодих вояків, розстріляних на світанку 30 січня, урочисто повезли до Києва, поховавши, як знаємо, на славнозвісній Аскольдовій могилі.

19 березня тисячі киян урочисто хвалили молодих героїв — п'яťох студентів Університету святого Володимира, вісьмох студентів Українського народного університету, п'яťох юних гімназистів, (а серед них — Григорія Піпського, що

першим заспівав гімн України перед розстрілом, та п'ятнадцятирічного Андрія Соколовського, що очевидно, як і інші, підтримав цю духовну непереможність), десятіох невідомих воїнів...

Ми пам'ятаємо їх... У контексті трагічної дати продовжуємо також публікувати матеріали конкурсу літературних, художніх та музичних робіт, присвячених героям Крут.

3 НАТУРИ

Прапори. Промови. Мікрофони.
“Вони віддали своє життя за Україну!” “Героям Крут вдячна Полтавщина!” “Вони вмерли, щоб ми жили!”

29.01.03. Двоє хлопців вийшли з електропотяга Київ-Конотоп. 7.08. На станції демонстративно відчищають од снігу пам'ятний знак "Ничто не забыто, никто не забыт!". Спідлоба глянули на нас. Ми зробили вигляд, що не помітили, ніби навіть щось буркнули. На могилі героїв тільки встановлюють апаратуру. Ми зайнялися своїм — розмітили маршрут пластової теренової гри. Десь в обід підійшли до могили —

привіталися зі старими знайомими, познайомилися зі новими, "засвітили" пластові лілейки... У демонстрації не брали участі принципово — соромно якось стояти пліч-о-пліч з купленими студентами, що тримають лівою рукою прапор, а правою — лузують насіння. (Це я ні в якому разі не про всіх). Продовжили свою роботу. Учереї повернулися — порожньо. На кострищі залишеного напризволяще вогню погріли чаю. Підійшли до могили. Помолілися. Для себе. І для Них. Не для третіх.

На залізничному переїзді шухер: "Шо вам, таку вагу, роботи, б'од-бод, більше нічого?" Досить корот-п'яне варнякання припиняється. Як виглядають двоє хлопців після ціло-го дня у лісі — описувати зайве. Преходимо переїзд. Перелякани і злі-очі. Дходимо до станції. Остання електричка — о 19.34. "Не підкаже-те, котра година?" — "Восемьнад-цять". Заходимо до вокзалу, сідає-мо. Спогади про день, переживан-ня, допланування гри. До "зали" рі-шущим кроком вривається "колобок" у камуфляжі і смушевій шапці. "Ви в лісі були?" — "Так". — "Самі?" — "Так". — "Дивіться, тут міліція охоро-няє — щоб все було спокійно". — посварив пальцем. "Хай охоро-няє..." — про себе. "Колобок" вий-шов. За десять хвилин повертаєть-ся у супроводі дебелого "мурсора" з кийком. На диво, українською — "Ви-звідки, хлопці?" — "З Києва". — "До-кументи?" — "З собою немає". — "Як немає?" — "...". — "Чого чекає-те?" — "Електрички". — "Куди?" — "В Київ". — "Коли?" — "По сьомій". — "Адреса?" — "...". — "Запреще-ное є?" — " — " — "Колоухе, ре-

жуще?" — у грудях (30-сантиметровий ніж клапані наплевника цієї класифікувати як "кожаче?" — "Немає". "Косе?" — "Та, ні... Пане, будете?" — простягаю "Ні, спасібо. Ви самі?" — "Лобок", без ентузіазму один". Мент підходить до дяді, що дрихне на сусі — та сама процедура, нажми. Виходять. Ме

УНСО — то головний німець Гітлер!!!” — остаточно заплутавшись — “Ну, що ти мені можеш сказати на это — конешно, нічого! Ти ж ніх-я не знаєш! Учїть історію!” — сміх розриває мене зсередини — “І більше не прийжджайте сюде — а то отпи-ять вас тут!” — чмо “валить” у невідомому напрямку. Під час “діалогу” “ко-лобок” демонстративно стояв спи-ною до нас на відстані кількох кро-ків. Нарешті електричка — залази-мо туди, гріємо ноги. У вагоні сидить

КА

сержант (добре — не мент), постійно дивиться на мене. Проходить вагоном СБУ-шник, 2х1,5. Заходить якийсь хлопака, дивиться на мене вже не зводячи очей. А я пишу цю статтю. Пишу у пориві страху, болю і гніву. Пишу в стані афекту.

Проблему я, ніби, задав — на поверхні "політика партії", суто ментовський прийом "роботи" чужими руками. А тепер, всупереч правилам жанру — дам її рішення. Звісно, для початку треба заспокоїтися трохи самим — УНСО, звичайно, круті хлопці, але інше, те, що вони роблять — безпідставне і справді — занадто та нездорово. І найважливіше — міняти суспільну думку — нація все ж живе, і все ж саме їй керувати країною, і, зрештою, світом — хай звикають. Хай у кожному селі, а надто — в такому великому, як Київ — кожен селянин зможе гордо сказати, крикнути, заревіти: "Я — українець!"

P. S.: Але все ж тих таки варто було би пократити — чмо, “колобка”, і, за компанію — мента, хоч він не такий вже й поганий.

Шановні українці, змушений констатувати факт: у країні вже триває громадянська війна!

Олег ПАШИН

ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА?..

Може його переховати? — пошепки — “Кого?” — “Тесакі!!” — на весь вокзал — дикий регіт. Заходять дві сільські тьоти — десь 60 і 30 років. Забігає “колобок” — до них — “Тут міліція охороняє. Щоб все тут було тихо!” Посварив пальцем. По тому ще кілька разів забігав — “Щоб усе спокійно!” Підходить сьома година. Виходимо на платформу — стоїть “колобок”. “Хлопці, поїзд ще не скоро — зайдіть всередину!” Не намагаємося опиратися, тим більше, що ноги у обох мокрі — мерзнути не хочеться. За десять хвилин до потяга виходимо-таки. Шукаємо Полярну зірку. Підходить якийсь п'яне чмо: “Шо, не отпаврили вас іще?” — “Та ми самі якось...” “Колобок” демонстративно відвертається. За п'ять хвилин чмо повертається. “Шо ви, б-дь, патріоти?” — не звертаємо уваги — “Ви, лучче, не приїжджайте сюда більше. Це не те, що впливає... Ти багато заробуєш? Батьки? А ти х-ю занімаєшся! От, приїхали ООНсо — побили окна, поламали лавочки, а ти х-я?” — “Ми не з ООНсо”. — “Ви самі по собі?” — “Так”. — “Це всьо одно, шо вас зараз тронуть. Люди при чому? Вас уп-ть? От ми піонерами були, комсомольцями, а ти за тих, що все америкам продали! Ми ж жили лучче всех, а ти рідину продав! Тобі триста гривень заплатили, а ти босий стоїш! З х-ю якоюсь ходиш!” — показує на керімат. — “А ти знаєш, шо нада, щоб зимою спать? Нада вогонь розвести, а тоді оту х-ню класти!” — подумки сміюсь — “А ти з землею работать умієш?” — сміюсь же голосничею — “А з такими х-ями тут німці-окупанти ходили. О-КУ-ПАН-ТИ! А

статтю. Пишу у пориві страху, болю і гніву. Пишу у стані афекту.

Проблему я, ніби, задав — на поверхні "політика партії", суто ментовський прийом "роботи" чужими руками. А тепер, всупереч правилам жанру — дам її рішення. Звісно, для початку треба заспокоїтися трохи самим — УНСО, звичайно, круті хлопці, але інше, те, що вони роблять — безпідставне і справді — занадто та нездорово. І найважливіше — міняти суспільну думку — нація все ж живе, і все ж саме їй керувати країною, і, зрештою, світом — хай звикають. Хай у кожному селі, а надто — в такому великому, як Київ — кожне селянин зможе гордо сказати, крикнути, заревіти: "Я — українець!"

P. S.: Але все ж тих таки варто було би покерати — чмо, “колобка”, і, за компанію — мента, хоч він не такий вже й поганий.

Шановні українці, змушений констатувати факт: у країні вже триває громадянська війна!

ГУДЕ У ПОЛІ ВІТЕР
ЛЮТИЙ

Юним героям 1918-го

Слова: Володимира Москвича
Музика: Віктора Лузана

Гуде у полі вітер лютый,
Що ладен кожного прощить.

Московське військо пре на Крути,
Щоб Україну задушить. — 2 рази

І тужить пісня тополина
Вітрами сніжними як рунь.
*Встає на захист Україна,
У бій їде смілива юнь!* — 2 рази

Синочки, рідні соколята,
Уже нема вам вороття,
Бо хто заступить вас від ката
І порятує вам життя? —2 рази

Вогнем гармати скаженіють,
Багнети гнуться у дугу.
Червоним маком пломеніють
Криваві плями на снігу. — 2 рази

Орда московська — страшно глянуть, —
По мертвих топчється трьохстах.
Лягли сніжинки і не тануть
На нецілованих вустах. — 2

НЕ КРИЛА, АЛЕ ОКРИЛЕНИ

ЖИВОПИС

Тетяні Саламасі, окрім чудового українського прізвища, належить дар та вміння художньої обробки деревини та прекрасна молодість, — їй 21 рік. Її життя перетнулося із крутянськими подіями ще у 2000 році, коли їй було вісімнадцять — юна студентка до 82-ї річниці подвигу крутян виконала серію художніх робіт (шість робіт мають загальну назву "Мати та її діти"). Врешті, як випускниця Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука Тетяна Саламаха у 2001 році захищає свою дипломну роботу, присвячену цій події — "Мати над Крутами щастя...". Ця робота унікальна не лише тим, що, по суті, є єдиною на такому рівні і такої якості — вона надзвичайна за символічним, кольоро-енергетичним наповненням.

Фотовідбиток роботи "Мати над Крутами стоїть", як і серії художніх робіт "Мати та її діти" Тетяна запропонувала на конкурс художніх робіт "Слова Просвіти",

Тетяна Саламаха
та її дипломна робота

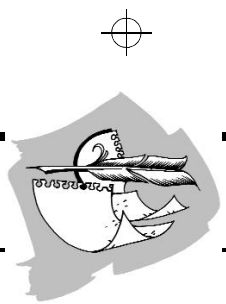
час репетицій вистави я намалювала серію робіт, яку назвала "Мати та її діти".

Внутрішнє переживання допомогло мені розібратися з документацією, з історичним фактажем та художньою образністю. Коли працювала над дипломом, усі говорили, що крутянці — святі, мученики, але я їх побачила передусім людьми, — дітьми, братами, нареченими, — які віддали життя за вічну цінність, і за сучасників, і за прийдешніх. Показала їх не з ореолом, не з кров'ю на грудях, не з хрестом чи з кам'єм за плечима. Вони окрилили Україну, і вона щоразу ходить зі свічкою їх пом'янути по писанкових пагорбах. Писанкові пагорби на дипломній роботі — це українська земля із нашим окремим, унікальним світобаченням та нашими традиціями. Крутянці у мене — та блакитна трапезця за синулетом матері-України, вони ідуть у благо, як пір'я. Вони окриляють, але не крила — бо Україна не є ангелом, а є державою, ідеєю, ні матеріальне, ані божественне. Україна стоїть на своєму корінні — на землі, а крутянці, окриляючи її, летять руками до сонця. Сонце — теж символічне, це той стан душі, з яким вони заинутили, світлий, непереможний стан, де вони залишають навіки... Над роботою я працювала десь близько року: вісім місяців над різними варіантами ескізів і понад місяць — на планшеті. Використала ДВП, бруски, фанеру, льняну тканину, гіпс, темперні фарби, клей та інші допоміжні засоби.

Щодо серії "Мати та її діти" — кожна робота має свою думку: там діти заглядають у поминальне вікно; там окремі з них залишилися живі, ідуть до матері-України й не бачать своїх побратимів; там дітей мати обіймає останній раз і вони прощаються із житом, із хатою... Кожен, зрештою, побачить там щось своє, робота сама за себе розповідь.

P. S. Тож ілюстрації на шпальті — роботи Тетяни Саламахи.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

НА КРУТІЙ ГОРІ (Балада про Крути)

Ой, Дніпро-Дніпро! Не втопи спокуту!
Спокою нема. Простір закилів.
На Крутій Горі ще гуркочуть К Р У Т И.
Чути — наче Дзвони! — т р и с т а голосів.

Аж Чернігів смерк. Стихнула Полтава.
Полювати повз Чорний Муравйов.
По Крутій Горі йшла чужа ненависть.
Із Крутої Глици піднялась л ю б о в.

Лебедю, л ю б и! Б'ємось до загину!
Істина — у нас. Іспитом очей.
На Крутій Горі вила хуртовина.
Тільки січень відав, хто кого січе.
* * *

Ой, Хрестителю! Хресниче-Іване!
Хрест поцілувати ще ніхто не вespів.
На Крутій Горі — опісля Йордану!
Похрестила Доля к у л я м и СИНІВ.

Купі, як зозулі. У майбутні трави.
Зацвіла троянда... В сніжаній стерні.
На Крутій Горі — крутояр — заграви!
Не було криївок. Бискиди одні!
* * *

Азія — чужа. Глянь, моя Європо!
Ниточку міцну Овен десь пряде.
На Крутій Горі — лиш одні окопи.
Бо Г О Р И , насправді, н е б у л о НІДЕ!

Рівнота і біль... Порівнялі Пліски.
Жоден не доплив. Фініш — у ф і н а л!
На Крутій Горі — Українські Іскри.
У душі — Четвертий в е с ь Універсал!
* * *

Тризубе, ой, Триз... Передчасна Тризно!
Сивіє віттар. В пасмах ковили...
На Крутій Горі — М О Л О Д А ВІТЧИЗНА!
Не було тут Батька.
А С И Н И б у л и!

Небо — горілиць...
Кожен — Справжній Л И Ц А Р!
Ликами століть. Лицарство і д е.
На Крутій Горі — т р и с т а чорнобривців.
І роса рожева. З р а н а м и людей.

Перејди Ріку!
Пам'яттю — в безсоння.
Гой, Двадцятий Вік! Підлі течії...
На Крутій Горі — повно гайвороння.

Заспівали р а п т о м ВЗИМКУ солов'ї.
* * *

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ спить, як сліпа корова.
Ще залежить в с е. ЩЕ — від в о р о г і в!
На Крутій Горі — к р а п к а. ЯК ПІДКОВА!
Не згоріла пісн я. П р а п о р не згорів!

Ой, пільмо-пільмо! Є у д о с т а л ь БЛИСКУ.
Писанка — в письмі. Святиться верба.
На Крутій Горі н е б у л о колиски.
Колихала к р і с и Київська Доба.
* * *

На своїй землі горлиця голосить.
А гадюка яд в чаші стереже.
На Крутій Горі стоїмо і д о с і.
Тільки нас — не триста.
А м і л ь й о н и — вже!

Жовто-Синій Храм.
І Блакитний Образ!
Ми — у с і ЖИВІ. Що б, хто не робив!
На Крутій Горі — кобзарі і кобзи.
Виросли легенди, як святі хліби.

Ой, росу-росу! Котяться свічада.
Кревність — на к р о в і...
В рідність н е йдемо!
На Крутій Горі —каравели Правди!
КРУТИ, МОЇ КРУТИ! З а к р у т і т ь КЕРМО.
* * *

Встанемо у с і.
НА ДОЗОРИ в с т а н е м!
Не впаде н і х т о. В жодні ятері.
На КРУТІЙ ГОРІ — ОПІСЛЯ ЙОРДАНУ...
ОПІСЛЯ ЙОРДАНУ — Н А К Р У Т І Й Г О Р І!

Вигнувся Дунай. Перед Рідним Прутом!
І Десна гуде. В Черемош-о р г а н!
На КРУТІЙ ГОРІ — КРУТИ н е з а б у т и.
Тут — ЧЕРВОНА РУТА.
Н а ч е м а й о р а н...
Щоб не вмерти знов, о ж и в а й т е, звуки!
Ой, Дніпро-Дніпро!
Гирло — із г е р б і в!
НА КРУТІЙ ГОРІ НЕ БУЛО РОЗЛУКИ.
Візьмемось З А Р У К И. РОЗУМОМ — В С О Б І!
ЩОБ НЕ ВМЕРТИ З Н О В...
Ой, Дніпро-Дніпро!

● **Антоніна ЛИСТОПАД,**
Краснодон

ГІМН-РЕКВІЄМ

Почула її від автора — Віктора Лузана — в січні 1997 р. напередодні Крутянської річниці. Вона одразу увійшла в душу, заволоділа нею і вже не відпустила, а зана тоді лише вузькому колу друзів, ще не усвідомлювала своєї надзвичайності, саме того, що є крутянським гімном і реквіємом одночасно. Тоді вона, мов дитина, потребувала опіки і допомоги. Отож взяла її за руку і повела до людей, одразу наполягла на друку в газеті. І часопис "Українське слово", хоч ніколи не друкував ноти, вмістив пісню. А згодом на вечорі до 8-ої річниці бою під Крутами, що був організований "Просвітою", "Крути" вперше прозвучали прилюдно.

Та цьому заспіву передувала коротка, але насичена подіями історія. Знаючи ансамбль "Фавор",

звернулася до його керівника Олеся Харченка, народного артиста України. Він згодився, але зауважив, що вивчить з хлопцями пісню за умови, якщо виступлять на цьому вечорі. Я — до Григорія Булаха, режисера концерту. І хоч програма була вже складена, часу було обмаль, він усе зрозумів і дав добро. Ноти передали "Фавору", а катрени з вірша Олексі Стефановича, написаного ще 1933 р. у Празі, я продиктувала пані Валентині Харченко просто по телефону. Гармонізацію пісні миттєво зробила пані Ірина Кроткевич.

Пісня прозвучала під склепінням залу в Українському домі у виконанні учасників ансамблю: Олеся Харченка, Олександра Васильєва, Андрія Чаюка, Маркіяна Свята,

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Олега Калиниченка. Зал відгукнувся і, вшановуючи пам'ять героїв Крут, слухав, стоячи.

Отак з'єдналися слова, які вилилися із зраненого серця поета, музика, що зродилася у відгук на них в чутливій душі композитора, і натхненний спів.

Її вже інколи можна почути по радіо, та відома вона ще небагато. Її ще не співає навіть "Молода Просвіта". Тож "Слово Просвіти" донесе цей крутянський гімн у різні куточки України, щоб запалював він серця молоді священним вогнем любові до Батьківщини... І представить іншу — "Гуде у полі вітер лютий", теж присвячену героям Крут.

● **Олена ЛЕОНОВИЧ**

*"Щоб наша доля..." — лунає в полях.
"Щоб краще в світі жилися!..." — 2 рази*

Хай ще словісніше тьмариться рань,
Голови юні тим вище....
*Як на параді, йдете ви на брань
В простори гроз, як на грище. — 2 рази*

У клекотінні — святі корогви,
Клекоту повні прапори...
*Ми під кипінням їх радо, як ви,
В буряні рушим простори. — 2 рази*

Радо на сурмний задуднимо зов,
Ми по шляху грозовому,
*Тому, крутому, що з Крутів пішов,
Непереможному тому. — 2 рази*

І коли кинем на ворога час
Незагладимої скрути,
*Взнає він добре, про віщо для нас
Крикнули кровію Крути! — 2 рази*

ГЕРОЇЗМ МАЄ СТАТИ ОБОВ'ЯЗКОМ КОЖНОГО

ВІДЛУННЯ ПОДІЇ

Крути. Тут, стоячи у полі біля залізничних колій, у перші миті перебування опускаєш донизу очі і тихесенько про себе молишся Богу...

Через 85 літ тут збиралася громада з усієї України. Серед неї — І. Драч, В. Ющенко, І. Плющ, Д. Павличко, Г. Удовенко, О. Кулик, В. Костенко, І. Заєць, інші відомі діячі культури і політики. Приїхали віддати шану загиблим представники Народного руху України, блоку "Наша Україна", Українського народного руху, УНА-УНСО, делегації від крайових організацій, місцеві жителі.

Управління у справах сім'ї та молоді Київської міськдержадміністрації та Київська крайова організація Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка (і Управління, і крайову організацію "Просвіти" очолює Олександр Кулик — теж присутній на мітингу в Крутах) організували приїзд великої групи столичної молоді, до складу якої ввійшли представники політичних партій, "Просвіти", депутати міської та районних рад Києва, "Молода Просвіта", громадські діячі, члени студентського клубу "Скіфи", студенти сто-

личних вузів.

Олександр Кулик повідомив, що відповідно до рішення Київради у Києві буде встановлено пам'ятник героям Крут і одна з вулиць носитиме їхнє ім'я. Присутність політиків на мітингу загострила тему. Віктор Ющенко наголосив, що Україна давно зморилася від неукраїнської влади, що нашій Україні потрібна чиста, прозора, чесна, демократична верхівка, яка любить і шанує передусім свою землю і своїх людей, що ми — демократичні сили — повинні повернути всі ті сторінки, які роз'єднують нас і зрозуміти, що у нас є одна цінність на всіх — Україна понад усе.

У виступах більшості гостей пролунали обурливі зауваження на проведеного року Росії в Україні.

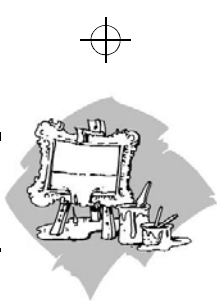
Зрештою, Крути мусять стати символом не смутку і розпачу, а надії, віри і мобілізації нації. Подвиг героїв слід розуміти не як жертву, а як посвяту. Ми всі повинні бути готовими віддати життя за справді незалежну Україну.

● **Ігор МАРТИНЮК**

P.S. Група народних депутатів України, ряд політичних партій та громадських організацій виступили з ініціативою гідно увічнити пам'ять перших Хоробрих. Цю ініціативу підтримала Чернігівська облдержадміністрація. Розроблено ескізний проект Пантеону Героїв Крут і складено орієнтовний кошторис його реалізації.

У Чернігівській філії ЗАТ "Приватбанку" відкрито розрахунковий рахунок, на який приймаються кошти на спорудження Пантеону Героїв Крут. Безумовно, пантеон слугуватиме патріотичному вихованню молоді, отож його спорудження має бути підтримане всіма небайдужими до цієї благо-родної справи.

● **Анатолій ТУРКЕНЯ**

Після такої виставки починаєш помічати, як живуть, говорять квіти, починаєш розуміти, що відчують дерева, коли зазирають у наші вікна пізно ввечері. До цього спонукають твори відомої української художниці Людмили Задорожної, експозицію яких було відкрито 21 березня в Національному музеї Тараса Шевченка. Тут зустрінемо дивовижні краєвиди, загадкові поетичні натюрморти, фантастичні жіночі портрети... Ця виставка — своєрідна ретроспектива живопису Людмили Задорожної, адже тут зібрано картини, починаючи з 1968-го року й по сьогоднішній день. У кожній з них є мовби якась магічність, що притягує, змушує вдивлятися в деталі, міркувати й знаходити для себе щось зовсім несподіване.

ПРИЧАСТИТИСЯ ДОБРОМ І СВІТЛОМ

“Седнівські краєвиди” — цикл із чотирьох полотен: “Зимовий мотив”, “Могутнє дерево”, “Тиша”, “Передчуття весни”. Це зимові краєвиди, в яких головні дійові особи, як і в багатьох інших картинах художниці — дерева. Дерева з яскравими характеристиками, з потаємними думками, що їх пані Людмила відчула й намалювала тим пензлем, який усе бачить і все знає. Пластичне плетиво рукотворених дерев. Всюдисущий сніг обіймає вечірні дерева, проникаючи їм поміж пальців, яких у них так багато.

Дерева танцюють, бавляться, сумують, радіють, тужать, мислять... Вони скрізь різні й неповторні. То чіткі, виписані до найменшої деталі, то силуетно-натякові, акварельно-розмиті, то поцятковані квітами, то зелені, то жовтогарячі, то беззахисно голі, то сонні, щойно пробуджені від зимової сплячки, то проймають пізноосінньою передчуттєвою тривоگوю...

Дерева фігурують у найрізноманітніших сюжетах. Ось у картині **“На озері”** дерева мовби обсту-

пили озеро як вірні стражі тиші та спокою, споконвічної таїни чистої непорочної Природи. Вдивляються в свої відображення в дзеркальному загадковому плесі. У цій картині зворушує дух спокою, того нескаламученого спокою, який буває лишень там, де ще не нависла дамокловим мечем цивілізація, де ще не пройшла руйнівним кроком людина. На картині **“Рибалка”** — знову ж таки озеро й самотнє-пресамотнє дерево, ідесь аж генген — самотній-пресамотній рибалка. Скоро світанок, озеро відзеркалює світлосяйно-бірюзову крону дерева, загадково світиться силою-силенною світлячків. **“Перехрещені доли”** — тут дерево вже не самотнє, на березі ріки воно знайшло собі пару — картина дуже символічна, сповнена імпресії, скупа на деталі, говорить мовою ліній та кольору. Вона перейнята якоюсь непогамовною тугою, якимось нездоланим творчим неспокоєм...

Дерева на картинах 2000–2002 років, скажімо, **“Передосінній настрій”** — зовсім іншого почерку, обриси ледь-ледь вгадуються, панує настрій утаємниченості. Тут уже художниця говорить імпресіоністичними кольоровими плямами-натяками. Навдивовижу могутня робота **“Схід сонця”**: темний силует дерева на тлі багряного сходу сонця. Що червоніше займається сонце, то темніше й виразніше вималюється старе мудре дерево і в його чорному гіллі оживає червона роса, легким дотиком пензля увиразнюється багрянний сходовий настрій. Своєрідне продовження, розвиток цього сюжету — **“Відображення”**:

два жовтогарячо-червоно-помаранчевих сонця — на небі й у воді. Обриси дерева ще чіткіші, контрастніші, картина вібує живим полум'ям, енергією сонця. Цікавий прийом застосовує художниця в роботі **“Після дощу”** — блакитними дощовими краплями поцятковані стовбури дерев. Найнесподіваніший сюжет із головним героєм деревом — картина **“У Вишгороді”**: виноград, що поплівся на дерево, опадає яскраво-червоним градом із яскраво-червоних хмар на кроні. Такий собі дивовижний виноградний дощик...

Ще в картинах пані Людмили присутні такі важливі й розмаїті персонажі, як квіти. То самотня квітка, то двоє щасливих квітеньят, то окаті чорнобривці, то горді троянди... Натюрморти художниці можна умовно поділити на теплі й холодні. Теплі — **“Святковий настрій”**, **“Троянди”**, — вражають насиченою колористикою, різкими контрастами барв. Буйні квіти аж горять, картини виражають безліччю відтінків червоного кольору. А от скажімо, в картині **“Котики”** — контраст уже динамічний: зірками на темному мінливо-червоному тлі виблискують ніжні весняні котики. Інші ж натюрморти — **“Спокій”**, **“Хризантеми”**, **“Блакитний натюрморт”** — стримані, виважено-прохолодні, їм властиві приглушені пастельні барви. Сюди ж належать примхливі **“Орхідеї”** та самотньо-гідна **“Біла троянда”**.

На виставці представлено прекрасний диптих у блакитно-білій тональності: **“Перегуки”** та **“Освячення”** — крилатий танець неземних птахів, світанковий настрій, пастельна гармонія. Ці картини немовби дихають, у них так багато повітря, простору, і здається, що написані вони не темперою, а світлом... Іще один птах, який причарував не одного глядача, на картині під назвою **“Зима”**: на голому зимовому дереві — гарний-прегарний білий-пребілий півень із яскраво-червоним гребенем.

Цікава й вельми своєрідна в Людмили Задорожної галерея жіночих образів. **“Наталка”** — ніжно-рожево-помаранчева панночка з квітами й у грайливому капелюшку, сині оченята якої — мов шматочок неба серед ясного безміру сонячного світла. **“Мавка”** —

“Зима”. Полотно, олія, 1987 р.

безтілесно-випрозорена серед виру квітів, серед безтямного виру самого живого життя — органічно поєднує в собі виваженість, спокій та бурхливу динаміку. **“Бабине літо”** — ціла гама осінніх кольорів і осінньоволоса панікрасуна між двох зосінених дерев — настрій тихої, спокійно-прохолодної осені... Сюди ж належить диптих **“Реквієм”** — зболений образ скорботної матері України — пораненої голодоморами та Чорнобильським лихом...

Зворушливий цикл портретів дідусів та бабусь. Сама пані Людмила зізнається: “Я б оце усіх бабусь у селах понамалюювала. Таке щось у них є прекрасне, що відходить, що його вже немає...” І справді, у зморщечках на їхніх обличчях, у їхніх натруджених руках — правдива вічність, мудрість.

Виставка-ретроспектива дає змогу простежити своєрідну еволюцію живописного стилю та манери художниці: на зміну філігранній деталізації, графічній інкрустації приходять імпресіоністична загадковість, живописна філософія натяку... Але всі картини Людмили Задорожної, майстра колористики та композиції, зачаровують об'ємністю, казковою неймовірністю і водночас правдивістю, що

“Перехрещені доли”. Полотно, олія, 2000 р.

так потрібні спраглому глядачеві. Іноді навіть здається, що краса ця нерукотворна, що стихія природи спинилася на мить і ось-ось може зникнути. Ці картини дихають добром і любов'ю. І пригадуються мені слова, що їх сказала пані Людмила на відкритті виставки: “Мої картини — зупинена мить, моє життя — в цих роботах. Я кладу в свої картини добро і хочу, щоб воно, як естафета, передавалося далі”.

Тож ходімо на виставку Людмили Задорожної — причаститися добром, наснажитися світлом.

Олена РУТА
Світлини
Дмитра ЧЕРЕДНИЧЕНКА

Із циклу “Седнівські краєвиди” — “Тиша”.
Картон, темпера, акварель, 1985 р.

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Ресстраційне свідоцтво KB № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovoprosvity@ukrpost.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.